

Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa - perspektiva djece, roditelja i odgajatelja

Starić, Rene

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:276119>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Rene Starić

Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa –
perspektiva djece, roditelja i odgajatelja

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Izvanredni diplomski studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa –
perspektiva djece, roditelja i odgajatelja

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Pozitivna psihologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić

Student: Rene Starić

Matični broj: 0303067152

U Rijeci, rujan, 2021.

ZAHVALA

Zahvaljujem se prije svega svojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Sanji Tatalović Vorkapić na strpljenju, razumijevanju, predanosti, znanstvenim i stručnim savjetima koji su oblikovali ideju i pomogli mi u izradi ovoga diplomskog rada. Hvala Vam što ste bili uvijek prisutni i nesebično sa mnom dijelili svoja znanja te svojim primjerom pokazali što znači biti prije svega dobar čovjek.

Zahvaljujem se svim profesorima Učiteljskog fakulteta koji su vjerovali u mene i ukazali mi svojim primjerom važnost kontinuiranog istraživanja, stjecanja znanja i rada na sebi.

Posebno i veliko hvala mojoj obitelji koja je uvijek bila uz mene, ohrabrujući me i podržavajući na putu ka ostvarenju svojih snova.

I na kraju, zahvala mojem Dejvisu koji me neumorno ohrabrivao i bio moj stup oslonac kada mi je bilo najpotrebnije.

Hvala svima od srca!

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se *Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju*. S obzirom na to da rad nisam izradila u potpunosti samostalno, za bilo koju vrstu diseminacije rezultata iz ovog istraživanja moram prethodno imati suglasnost mentora.“

Potpis studentice:

A handwritten signature in black ink, reading "Rene Starić", written over a horizontal line.

Rene Starić

SAŽETAK

Cilj ovog diplomskog rada bio je ispitati organizaciju prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa, i to iz tri različite perspektive: perspektiva djece, roditelja i odgajatelja. Svake godine razdoblje prijelaza i prilagodbe iz obitelji u dječji vrtić predstavlja veliki izazov za djecu, roditelje i odgajatelje, a pored već postojeće visoke razine složenosti prijelaza iz obitelji u dječji vrtić, u današnje vrijeme javlja se još jedan aspekt koji ju povećava – riječ je o prijelazu tijekom pandemije Koronavirusa. Pritom je perspektiva same djece, roditelja i odgajatelja iznimno važna, te će ona biti istražena u ovom radu. Istraživanje je provedeno u suradnji sa djecom, roditeljima i odgajateljima u dječjim vrtićima Istarske županije. Sudjelovalo je (N=69) djece, (N=66) roditelja i (N=28) odgajatelja. Skale procjene su kreirane pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Sanje Tatalović Vorkapić te su ujedno dio projekta *"Dobrobit djece u prijelaznim životnim periodima: Empirijska provjera Ekološko-dinamičkog modela"* kao što je i ovaj diplomski rad dio tog projekta. Roditelji su odgovarali na pitanja putem online anketa, dok su djeca ispitivana usmenim putem u obliku polustrukturiranog intervjua. Istraživanje je pokazalo da se perspektiva djece, roditelja i odgajatelja o organizaciji prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa u odnosu na dosadašnje organizacije praksi prijelaza razlikuju. Roditelji i odgajatelji procjenjuju visoku razinu suradnje s dječjim vrtićem, suradnje sa zajednicom te visoku razinu optimizma i zadovoljstva životom. Organizacija prijelaza i prilagodbe iz perspektive roditelja i odgajatelja ima pozitivne i negativne strane, drugim riječima utvrđena je razlika u organizacija prije i za vrijeme pandemije ali roditelji i odgajatelji imaju optimističan stav i tijekom pandemije. Isto tako prema procjeni roditelja najveći broj djece je uspješno adaptiran, djeca iako su svjesna promjena u svakodnevnom življenju sretna su i vole dolaziti u vrtić. Rad zaključuje kako su promjene sastavni dio življenja svakog pojedinca te predstavljaju izazov u vremenima kao što je pandemija Koronavirusa posebice u vrijeme prijelaza i prilagodbe. U skladu sa suvremenim ekološko-dinamičkim modelom tranzicije rad ističe važnost međuljudskih odnosa i čimbenika te njihove međusobne odnose kroz vrijeme u kulturi u kojoj dijete živi.

Ključne riječi: ekološko-dinamički model tranzicije, prijelaz, prilagodba, pandemija Koronavirusa, dječji vrtić, djeca, roditelji, odgajatelji

SUMMARY

The objective of this study was examining the organization of the transition from family to kindergarten during the pandemic of Coronavirus. This was done from three different perspectives: children, parents and teachers. Every year the period of transition and adaptation from family to kindergarten presents an enormous challenge for children, parents and teachers, which becomes even more complex during this pandemic period of Covid. The study was undertaken in collaboration with children, parents and teachers in preschool facilities of the Istrian region. The participants were (N=69) kids, (N=66) parents and (N=28) teachers. The assessment scales were created under guidance from dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić and are including this study also part of the project "Children's well-being in transition periods: The empirical validation of Ecological-dynamic model ". Parents answered the poll online while children were examined orally in form of a semi-structured interview. The study showed that the perception of children, parents and teacher regarding the organization of the transition from family to kindergarten differs during the Covid pandemic. Parents and teachers perceive a high level of cooperation with the preschool facility, community and high level of optimism and life satisfaction. They see both positive and negative effects of the pandemic in the organization but remain optimistic. Furthermore, according to the parents' perception most of the children adapted well, while the children remain happy and like going to kindergarten even though they are aware of the changes happening because of Covid. The study concludes that changes are part of every individual's life and are a challenge in times like the Covid pandemic, especially in a period of transition and adaptation. Accordant to the modern Ecological and dynamic model of transition this study emphasizes the importance of interpersonal relations and factors as their connection in time and culture where the children live.

Key words: ecological dynamic model of transition, transition, adaptation, Coronavirus pandemy, kindergarten, children, parents, preschool teachers

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	PRIJELAZ ILI TRANZICIJA.....	3
2.1.	Suvremeni ekološko-dinamički model prijelaza	5
2.2.	Razdoblje prilagodbe	6
2.3.	Tipovi prilagodbe	7
2.3.1.	Laka prilagodba.....	7
2.3.2.	Srednja prilagodba.....	8
2.3.3.	Teška prilagodba	8
2.4.	Značajni čimbenici u procesu prilagodbe	9
2.4.	Odnos djeteta-roditelj.....	10
2.4.1.	Teorija privrženosti	10
2.5.	Odnos djeteta-odgajatelj	13
2.6.	Odnos odgajatelja i roditelja	14
2.7.	Odnosi među djecom.....	15
2.8.	Organizacija prijelaza i prilagodbe u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje	16
2.8.1.	Organizacija okruženja.....	17
3.	PRIJELAZ ILI TRANZICIJA TIJEKOM PANDEMIJE KORONAVIRUSA	19
3.1.	Pandemija Koronavirusa	19
3.2.	Organizacija prijelaza i prilagodbe u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje tijekom pandemije Koronavirusa.....	21
3.2.1.	Organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjim vrtićima Istarske županije	22
3.2.2.	Stres u vrijeme pandemije Koronavirusa	22
4.	CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	24
5.1.	Sudionici.....	25
5.1.1.	Sudionici – djeca	25
5.1.2.	Sudionici – roditelji	25
5.1.3.	Sudionici - odgajatelji	26
5.2.	Mjerni instrumenti	27
5.3.	Postupak.....	29
6.	REZULTATI I RASPRAVA	31
6.1.	Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive djece	31

6.2. Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive roditelja	41
6.3. Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive odgajatelja	50
6.4. Usporedba utvrđene organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive djece, roditelja i odgajatelja	57
7. ZAKLJUČAK	61
8. LITERATURA	65
9. PRILOZI.....	71
<i>Prilog 1.</i> Upute za sprječavanje i suzbijanje pandemija Koronavirusa u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020).	71
9.1. Temeljne odrednice	71

1. UVOD

Na samom kraju 2019. godine dogodila se promjena u životima svih ljudi koju nitko nije naslućivao, promjena je temeljito izmijenila našu svakodnevnicu te drastično poljuljala ne samo zdravstvene nego i političke, ekonomske i ostale sustave, odnosno društvo u cjelini. Životne situacije koje su uzrokovane pandemijom Koronavirusa mijenjaju obiteljski život u neočekivanom smjeru koji budi dozu stresa u svima nama. Iz tog razloga veoma je važno kontinuiranom komunikacijom i dijalogom, partnerskim odnosima, iznošenjem smjernica i strategija, zajedničkim sudjelovanjem odraslih i djece pružiti podršku i potporu svim obiteljima u ispunjavanju njihove odgojno-obrazovne funkcije.

Proces prijelaza i prilagodbe jedan je od vrlo dinamičnih i aktivnih događaja u životima pojedinca koji se u ovo vrijeme pandemije uzdiže na još jednu stepenicu više. Iz tog razloga je upravo način na koji se dijete suočava s novom situacijom i kako se prilagođava novome dječjem vrtiću ključan za izgradnju njegovog identiteta i osobnosti. Pritom je ključna uloga dječjeg vrtića u pružanju podrške djetetu tijekom prijelaza i prilagodbe. Važnost procesa prilagodbe ima dugoročni efekt u dječjem vrtiću te je jasna njegova važnost u životu djeteta te posljedice koje se pritom javljaju.

Ovaj rad istražuje percepciju djece, roditelja i odgajatelja tijekom prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću za vrijeme pandemije Koronavirusa. Prikupljanjem podataka nastoji se shvatiti kako su se djeca, roditelji i odgajatelji snašli i sa kojim su se sve izazovima susreli tijekom razdoblja prijelaza. Novonastala situacija uzrokovana pandemijom Koronavirusa donosi sa sobom specifičnosti u svakodnevnom življenju što predstavlja dodatni izazov za vrijeme prijelaza, odnosno prilagodbe u dječji vrtić. Radom se nastoje razumjeti razlike u organizaciji prijelaza prije i za vrijeme pandemije.

Struktura rada podijeljena je u šest glavnih/temeljnih dijelova. Nakon Uvoda, u drugom poglavlju objašnjen je sam proces prijelaza ili tranzicije, suvremeni ekološko-dinamički model na kojem se temelji ovaj rad, teorija privrženosti kao temelj daljnjeg razumijevanja rada. Treće poglavlje odnosi se na prijelaz, odnosno tranziciju tijekom pandemije Koronavirusa, do kojih je promjena došlo i na koji način je organizirana praksa odgojno-obrazovnih ustanova. U četvrtom i petom poglavlju objašnjena je metodologija istraživanja te su prikazani rezultati i rasprava. Dobiveni podaci detaljno su analizirani i poglavlje završava osvrtom istraživačice i refleksijom na provedeno istraživanje. U zadnjem poglavlju izneseni su zaključci te su izložene

smjernice za promicanje kvalitete prilagodbe u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i za daljnja istraživanje ove važne i nove tematike.

2. PRIJELAZ ILI TRANZICIJA

Proces promjene odgojno-obrazovnog okruženja iz obitelji u dječji vrtić i iz dječjeg vrtića u osnovnu školu definira se kao prijelaz (Visković i Višnjić Jetvić, 2019). Prijelaz vrlo često donosi promjene u svakodnevnom ritmu djeteta, promjene oblika igre, učenja, socijalnih interakcija, ali i identiteta djeteta i uloge obitelji.

Promjene odgojno-obrazovnog okruženja donose nove norme i pravila koja zahtijevaju promjene dječjeg ponašanja. Najčešće su zahtjevne i donose nove obveze što dovodi do straha od nepoznatog i nesigurnosti (Bronfenbrenner, 1974). Iako je prijelaz prilika za nova prijateljstva i iskustva učenja ono za djecu, roditelje, pa i odgajatelje predstavlja stresno razdoblje (Griebel i Niesel, 1997). Iz tog razloga valjana i pravodobna informiranost te zajedničko učenje može dovesti do boljeg razumijevanja i osnaživanja svih dionika tog procesa (Visković i Višnjić Jevtić, 2019).

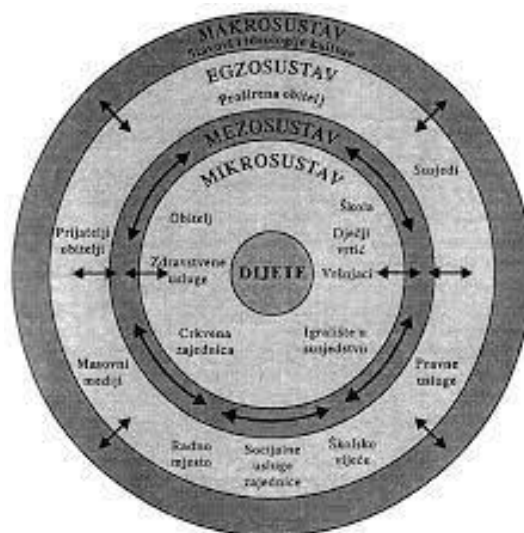
Postoje tri teorijska modela koja su sa znanstvene razine opisala i analizirala složenost odnosa i utjecaja jednih na druge te utjecaja konteksta tijekom prijelaznih razdoblja u životima pojedinca. Razlikujemo Bronfenbrennerov model ekoloških sustava, socio-kulturni model Lava Vygotskog i model Ekološko-dinamičkih efekata autora Rimm-Kaufmana i Piante koji predstavlja teorijsku osnovu ovoga rada.

Bronfenbrennerov model (1979) prijelaza iz jednog ekološkog sustava u drugi prikazan je na *Slici 1.* te navedeni autor smatra prijelaz iz obiteljskog doma u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje prvim i najvećim ekološkim prijelazom. „*Teorija ekoloških sustava je model pristupa istraživanju dječjeg (čovjekovog) razvoja koji se usredotočuje na pojedinca u njegovu okolinskom kontekstu*” (Sameroff, 1995, prema Vasta, Haith i Miller, 2005:59). „*Bronfenbrenner drži da dijete i okolina neprekidno utječu jedno na drugo na dvosmjernan, transakcijski način*” (Sameroff, 1995, prema Vasta, Haith i Miller, 2005:60). Ekosustav, odnosno okolina kroz interakciju, transakcijskim putem djeluje na dijete, odnosno na čovjeka, zatim kroz mikrosustav što predstavlja okolinu blisku djetetu, kao što je obitelj, vrtić, dječje igralište i sl., mezosustav je sustav koji povezuje nekoliko djetetovih mikrosustava, primjerice roditelje i odgajatelje, egzosustav predstavlja socijalna okruženja kao što su lokalne vlasti ili vrtićka vijeća koja utječu na dijete ali indirektno, odnosno dijete u njima ne sudjeluje neposredno i makrosustav, odnosno kultura i subkultura u kojima dijete živi, primjerice država kao i pojedini dijelovi zemlje (Bronfenbrenner, 1970). Svi navedeni sustavi prikazani su na

Slici 1 te su međusobno povezani kronosustavom koji predstavlja događaje iz okoline kao i svakodnevne životne promjene koje jednako tako utječu na svaku osobu (Santrock, 2008).

Uz Bronfenbrennerov model (1979) javlja se i socijalno-kulturna perspektiva Vygotskog (1978) koja ističe “*kulturno upoznavanje i povezivanje između obiteljskog doma i dječjeg vrtića, odnosno komunikaciju između dviju različitih kultura*” (prema Tatalović Vorkapić, 2020:60). Za razliku od Piageta, koji je naglašavao samostalno funkcioniranje djeteta i njegovo nastojanje da razumije svijet oko sebe, Vygotsky (1978) kognitivni razvoj djeteta vidi kao društveni fenomen, odnosno posredovani proces koji ovisi o pomoći i utjecaju drugih osoba (odrasli i zrelija djeca) (Vygotsky, 1978). Kultura u kojoj dijete odrasta te sam odnos i komunikacija između obitelji i dječjeg vrtića uvelike utječu na život djeteta, odnosno na sam proces prijelaza. U ovom se modelu ključnim smatra obitelj, socijalno okruženje i društvo u kojem dijete živi i boravi te je to temelj za razumijevanje dječjega razvoja i učenja. Autor smatra da je za spoznajni razvoj djeteta ključno iskustvo rješavanja problema s nekim drugim (Vasta, Haith i Miller, 2005).

Slika 1: Bronfenbrennerov ekološki model okoline (prema Vasta, Haith i Miller, 2005:61)

Prema Bronfenbrenneru (1979) razvojni model ekoloških sustava, ispravnije ekološki model prijelaza Pianta i suradnika (1999) prijelaz se tumači kao proces kretanja i promjene iz jednoga identiteta u sljedeći, odnosno drugi (Rimm-Kaufman i Pianta, 2000). Ovaj model potiče praktičare da olakšaju prijelaz iz obitelji u dječji vrtić i da budu spremni na suradnju i

koordinaciju (Bronfenbrenner, 1979). Tri osnovna principa kojima se aktivnosti tijekom prijelaza trebaju rukovoditi su: 1) povezanost i podrška obiteljima i vrtićima tijekom prijelaza, 2) otkriti i sistematizirati značajne korelate kvalitete prijelaza iz prethodnih razvojnih faza djeteta, 3) vršiti radnje u skladu sa potrebama djeteta i obitelji (Tatalović Vorkapić, 2020), čime ekološki model objašnjava kontekste u kojima dijete boravi i koji utječu na njega i njegovu prilagodbu na vrtić (Pianta i sur., 1999). U nastavku će biti opisan suvremeni ekološko-dinamički model prijelaza na čijim uporištima se temelji ovaj rad.

2.1. Suvremeni ekološko-dinamički model prijelaza

Bronfenbrennerov model (1979) i model socio-kulturne perspektive Vygotskog (1978) predstavljaju temelj na kojem je nastao suvremeni ekološko-dinamički model prijelaza autora Rimm-Kaufman i Pianta (2000). Za razliku od Bronfenbrennera (1979) i Vygotskog (1978), suvremeni model prijelaza Rimm-Kaufman i Pianta (2000) tzv. *model ekološko-dinamičkih efekata*, govori o dva aspekta prilagodbe. Prvi je interakcija, odnosno komunikacija između dva konteksta između kojih se događa promjena, koji se mijenjaju, primjerice suradnja između jaslica, vrtića i škole te drugi koji napominje kontinuitet suradnje između različitih konteksta koji ostaje stabilan, koji se ne mijenja tijekom vremena, kao primjerice interakcije u susjedstvu (Pianta i sur., 1999). Suvremeni model za razliku od prijašnjih modela podcrtava interakcije koje su prije bile zanemarene: uzima u obzir ne samo promjene u vremenu koje se događaju kod djeteta nego i promjene u kontekstima, promjene u obitelji, promjene u društvu te promjene u njihovim interakcijama (Tatalović Vorkapić, 2020).

Kako bi prijelaz, odnosno tranzicija bila uspješna nije dovoljno da se samo dijete prilagodi na novu okolinu već je važno da i roditelji i ustanova (odgajatelji, stručni suradnici i svi koji čine kulturu toga vrtića) međusobno surađuju i stvaraju partnerske odnose. Tranzicija je proces u kojem se dijete, roditelji, vrtić i cijela zajednica povezuju tijekom vremena (Rimm-Kaufman i Pianta, 2006). Roditelji kao primarni skrbnici djeteta imaju veliku i važnu ulogu u procesu prijelaza te samim time utječu na djecu i njihovo ponašanje. Autori Rimm-Kaufman i Pianta (2000) stavljaju naglasak na pozitivan stav roditelja prema dječjem vrtiću jer roditelji na nesvjesnoj razini djeci prenose svoje stavove i razmišljanja. Tako će ukoliko roditelj ima negativan stav i loše mišljenje o vrtiću, odgajateljima ili cijeloj zajednici i dijete unaprijed stvoriti predodžbu o vrtiću kao lošem mjestu. Prije samog polaska u dječji vrtić roditelji i odgajatelji trebali bi uspostaviti kontakt i razmijeniti bitne informacije, upoznati se međusobno i stvoriti bliski odnos.

Model ekološko-dinamičnih efekata podcrtava različitost konteksta u kojima se dijete nalazi i u kojima će se u budućnosti nalaziti. U obiteljskom domu dijete ima jednu ulogu, interakcije između ukućana odvijaju se na njima poznat i specifičan način koji se razlikuje od konteksta, odnosno kulture vrtića, susjedstva, dječjeg igrališta i slično. Svaki kontekst u kojem se dijete nalazi ima svoju jedinstvenu kulturu na koju se dijete prilagođava kada se s njom prvi puta susreće (Rimm-Kaufman i Pianta, 2006). Na taj način svaka tranzicija dodaje novi kontekst koji je opet s druge strane u korelaciji s ostalima i normalno na određeni način ovisi o njima. Zbog toga je bitno, kao što je već i navedeno, da su svi akteri usredotočeni na ono bitno, a to je dobrobit djece. Suvremeni model tako stavlja na prvo mjesto djetetov razvoj, samo dijete i njegove intrapersonalne karakteristike u odnosu na sam kontekst (Rimm-Kaufman i Pianta, 2000). Može se zaključiti na temelju napisanog koliko je složen proces prijelaza i tranzicije i koliko je teško pronaći recept uspješne prilagodbe.

2.2. Razdoblje prilagodbe

“Polazak djeteta u jaslice/vrtić velik je i važan događaj kako za dijete, tako i za čitavu obitelj. Istodobno je dio normalnog razvojnog puta u životu djeteta i gotovo neizbježan dio odrastanja” (Krivičić, 2008:3). *“Prilagodba je proces tijekom kojega se dijete privikava na novo okruženje i uvjete života u jaslicama/vrtiću”* (Krivičić, 2008:7). Radi se o vremenu u kojem se dijete, roditelji i čitava obitelj ali i odgajatelji prilagođavaju na nove situacije.

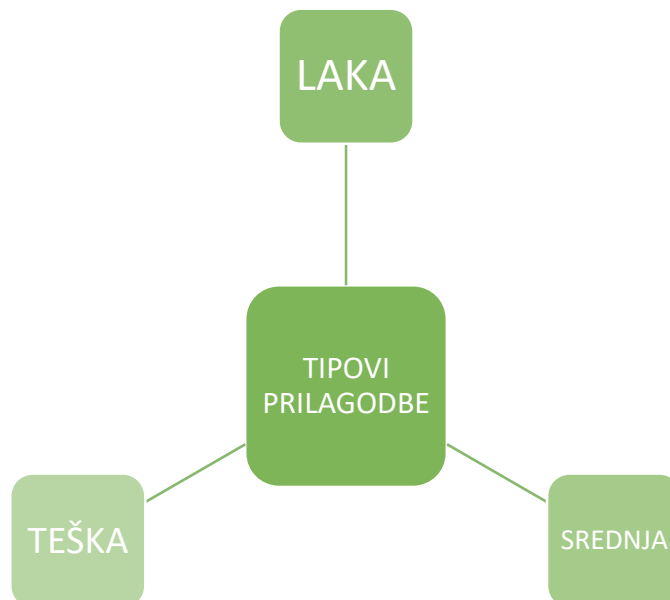
Novo okruženje za svako dijete predstavlja promjenu koju još nisu doživjeli u svojim životima te je iz tog razloga takva promjena velika. Ono dolazi iz obitelji gdje se osjećalo zaštićeno i sigurno, u njemu nikad viđenu i nepoznatu sredinu, među potpuno nepoznate osobe. Svaka promjena u životima pojedinaca predstavlja veliki izazov, a ovo su situacije u kojima se dijete prvi put na duži period odvaja od roditelja. Dijete napušta poznatu sredinu i odlazi u nepoznato među ljude koje ne poznaje. Potrebno je djetetu dopustiti dovoljno vremena tijekom kojeg se ono prilagođava na novu sredinu i nove osobe, ali i oni njemu (Krivičić, 2008). Sva djeca prolaze kroz ovaj period, ali različitim tempom. Reakcije neke djece puno su burnije u odnosu na drugu djecu koja ne pokazuju veće promjene u ponašanju. Svakako je dobro kako bi pomogli i olakšali djetetu pripremiti se unaprijed na promjene u ponašanju koje su prolazna pojava i koje će nestati čim se dijete prilagodi. Adaptacija je individualan proces te ovisi o intrapersonalnim i interpersonalnim karakteristikama djeteta, roditelja, odgajatelja, vrtića te njihovih međusobnih interakcija (Pianta i Kraft-Sayre, 2003).

U razdoblju prilagodbe veoma je važno stvoriti topao odnos sa odgajateljima jer su oni osobe sa kojima će djeca svakodnevno boraviti i živjeti te ukoliko djeca vide da njihovi roditelji imaju povjerenja u odgajatelje i oni postaju smireniji i sigurniji i sa više samopouzdanje ulaze u dječji vrtić (Petrovič-Sočo, 2007).

2.3. Tipovi prilagodbe

Svako dijete koje kreće u jaslice ili vrtić prolazi kroz razdoblje prilagodbe, pri čemu postoje djeca koja se brže i lakše prilagođavaju te djeca kojima je potrebno više prostora i vremena. Prilagodba može trajati od 10 do 15 dana, pa čak i 2 mjeseca ili duže, ovisno o tome o kojem se tipu adaptacije govori. Razlikujemo tri osnovna tipa prilagodbe: laku, srednju i tešku prilagodbu (Stojić, Divljan i Avramov, 2010) kao što je vidljivo na *Slici 2*. Vrijeme je objektivan pokazatelj i indikator uspješnosti prilagodbe, a prilagodba je završena kada su se dijete, roditelj i odgajatelj uspješno prilagodili novonastaloj situaciji.

Slika 2: Tipovi prilagodbe

2.3.1. Laka prilagodba

Laka prilagodba predstavlja najblaži oblik adaptacije i podrazumijeva normalnu pojavu na novonastalu situaciju kao što je kretanje u jaslice ili vrtić. Promjene u ponašanju predstavljaju uobičajenu i normalnu reakciju na promjene sredine, odnosno okoline te se normaliziraju tijekom 10 – 15 dana boravka u jaslicama ili vrtiću. Promjene prestaju kada djeca uspješno uspostave vezu sa drugom djecom i odgajateljima (Krivičić, 2008). Laka prilagodba je karakteristična za djecu koja su emocionalno zrelija te su dobro pripremljeni za novonastalu situaciju.

2.3.2. Srednja prilagodba

„Kod srednje teške prilagodbe promjene u ponašanju traju dulje i stabiliziraju se do 30-ak dana boravka u jaslicama ili vrtiću” (Krivičić, 2008:9). Za razliku od lake prilagodbe duže je prisutan osjećaj straha i neprihvatanja nove okoline, što je karakteristično za djecu sa nižim samopouzdanjem. To su djeca koja prije jaslica ili vrtića nisu imala iskustva sa odvajanjem od roditelja i interakcijom sa drugom djecom.

2.3.3. Teška prilagodba

„Teška adaptacija može trajati od 2 do 6 mjeseca, a promjene u ponašanju su dugotrajne i napornije“(Krivičić, 2008:9). To je najteži oblik adaptacije i najrjeđe se javlja među djecom. Kod djece se javljaju psihički i fizički simptomi kao što su agresivnost, regresija u ponašanju, nekontrolirano mokrenje, plačljivost te povraćanje, bol u trbuhu, odbijanje hrane, problemi sa spavanjem i sl. U takvim slučajevima adaptacije ponekad je potrebno pozvati stručnu pomoć psihologa ili pedagoga kako bi se pomoglo i olakšalo djetetu da se smanje psihički i fizički simptomi.

Može se reći da se dijete uspješno prilagodilo kada se samostalno uključuje u aktivnosti ponuđene u vrtiću, kada otvoreno razgovara i komunicira na bilo koji način s ostalom djecom i odgajateljicama, kada prihvaća dnevni ritam i pravila u grupi, kada sa veseljem dolazi i odlazi iz vrtića te se veseli svojim prijateljima, odnosno kada spontano istražuje i izražava svoje misli, osjećaje i sposobnosti.

2.4. Značajni čimbenici u procesu prilagodbe

Postoje tri značajna čimbenika koja utječu na prilagodbu djece u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a to su: značajke ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, karakteristike roditelja i značajke odgajatelja (Rendulić i Veselinović, 2005).

Djetetova obitelj je sredina u kojoj bi se dijete trebalo osjećati sigurno i voljeno. Ono što roditelji rade i kako se ponašaju postaje normalno za dijete u različitim situacijama, pa tako i u situacijama prijelaza. Upravo iz tog razloga se stres kod roditelja može nesvjesno prenijeti na dijete (Griebel i Niesel, 2002). Ako je roditelj nesiguran zbog djetetovog kretanja u vrtić istu tu nesigurnost osjećat će i dijete. *Izuzetno je važno u kojem kontekstu spominjete jaslice i vrtić i što zaista mislite o takvom načinu zbrinjavanja. Taj unutarnji mir ili nemir je izuzetno važan činitelj prilagodbe. Djeca nas znaju jako dobro "pročitati", osjećaju našu nesigurnost i sumnjičavost pa su ponekad čak i tužna upravo zbog toga što smo mi uznemireni* (Mašković i sur., 2018:27).

U okviru institucijskog djetinjstva, odgajatelj je uz roditelje, najvažniji čimbenik u djetetovu razvoju pa samim time i tijekom djetetove adaptacije na vrtić (Mihić i sur., 2011). Odgajatelj treba promatrati dijete i njegovo ponašanje tijekom perioda adaptacije te odgovarati na njegove potrebe, osmisliti aktivnosti koje će olakšati djetetu prve dane u dječjem vrtiću. Veoma je važno da odgajatelj stvara partnerski odnos sa roditeljem u kojem je dijete centar pozornosti obiju strana (Ljubetić, 2014). Kao kompetentan profesionalac, odgajatelj, poštuje svakog roditelja i odnosi mu se kao osobi koja ima svoja prava i potrebe, odnosno kao osobi koju poštuje. Svojim komunikacijskim stilom potiče roditelje na uključivanje te im tako omogućuje da se uspješno integriraju kao dionici ovog važnog procesa koji se naziva odgoj (Ljubetić, 2012).

„Tijekom prijelaza i prilagodbe ključna je adekvatna podrška i ohrabrenje djeteta s ciljem poticanja njegova osamostaljenja. Raspon osamostaljenja u toj dobi je ograničen, ali važno je da se provede u onoj mjeri u kojoj je to moguće i razvojno prikladno za dijete“ (Tatalović Vorkapić, 2020:65).

2.4. Odnos djetete-roditelj

Dijete i roditelji stvaraju zajedničku komunikaciju već od prvog dana djetetovog rođenja i upravo na taj način razvijaju mehanizam privrženosti. Iz tog razloga potpuno je normalno da dijete u novom okruženju tijekom istraživanja traži pogled majke, donosi joj razne stvari i igračke, često traži njenu potvrdu i dodir. Primarni skrbnik odnosno figura privrženosti za dijete predstavlja sigurnu bazu koja se stvara putem prepoznavanja djetetovih potreba i adekvatnog reagiranja na njih, odnosno od opažene nelagode i signala kod djeteta do adekvatno pružene zaštite i djetetova smirivanja nakon roditeljske reakcije (Tatalović Vorkapić, 2020).

Ukoliko roditelj ima pozitivan stav prema novim i nepoznatim situacijama i osobama, kao što su situacije prijelaza, djetetu će biti puno lakše jer dijete osjeti što se zbiva kod kuće i ono što je usvojilo prenosi u jaslice ili vrtić (Vujičić, 2011). Iz toga se da zaključiti da je odnos s roditeljem ili skrbnikom temelj za razvoj privrženosti o čemu ovisi adaptacija djeteta na vrtić, ali i na druge osobe.

2.4.1. Teorija privrženosti

Kada je riječ o najranijim odnosima djece veoma je važno objasniti teoriju privrženosti koju je oblikovao britanski psihoanalitičar John Bowlby (1969), a kasnije ju je istraživanjima nadogradila Mary Ainsworth (1978, prema Vasta, Haith i Miller, 1997). „*Privrženost se može definirati kao ustrajna emocionalna veza koja povezuje dvije osobe*“ (Rathus, 2001:432). Odnos privrženosti djetetu daje relativno trajnu vezu s određenom, za dijete jedinstvenom osobom, koja je posebno značajna u stresnim okolnostima (Bowlby, 1969). Dijete i njegov primarni skrbnik stvaraju fizičku blizinu te se ujedno između njih uspostavlja afektivna veza koja ima veliko emocionalno značenje te je zbog toga nenadomjestiva.

Ključna obilježja privrženosti prema Bowlbyu (1969) su traženje bliskosti s osobom uz koju je razvijena privrženost, doživljaj sigurnog utočišta i separacijski prosvjed kod odvajanja. Rani emocionalni odnosi koje je dijete razvilo u prvim godinama života temelj su za formiranje ponašanja privrženosti i kasnijeg funkcioniranja pojedinca (Sameroff, 1995).

Osoba na koju se dijete može osloniti naziva se *figura privrženosti* te je odnos s tom osobom važan neovisno o tome je li osoba fizički prisutna ili nije (Tatalović Vorkapić, 2020). Dijete tu osobu postepeno počinje doživljavati kao sigurnu bazu koja mu pruža podršku i pažnju

te počinje shvaćati da uvijek može računati na nju. *Figura privrženosti* je ona osoba koja djetetu osigurava fizičku i emocionalnu brigu te je dio njegove emocionalne i socijalne mreže. Za djecu u dobi od šest mjeseci do četiri godine proces separacije od *figure privrženosti* može biti veoma stresan (Rathus, 2001).

2.4.1.1. Stilovi privrženosti

Na temelju ponašanja djeteta Ainsworth (1978, prema Tatalović Vorkapić, 2020) razlikuje tri tipa privrženosti: siguran (tip B), nesigurno-izbjegavajući (tip A) i nesigurno-opirući (tip C), a naknadno su Main i Solomon (1990, prema Tatalović Vorkapić, 2020) opisali i četvrti oblik dezorganizirane privrženosti (tip D). Obrasci privrženosti razvijaju se u situacijama kada figura privrženosti reagira na djetetove potrebe i signale (na različite načine) što dovodi do stvaranja određenog tipa privrženosti.

Sigurna privrženost rezultat je interakcije djeteta i figure privrženosti koja zna prepoznati potreba svoga djeteta, osjetljiva je i prilagođava mu se. „*Sigurno privržena djeca zastupljena su u najvećem postotku (65%). U prisutnosti roditelja slobodno istražuju okolinu, aktivna su, zainteresirana za igračke, ulaze u interakciju s ostalom djecom i odraslima.*“ (Mihic, 2011:23). Figura privrženosti djetetu daje osjećaj sigurnosti te takvo dijete u stresnim situacijama odvajanja pokazuje manje straha i anksioznosti te pokazuje više želje za istraživanjem i rješavanjem problema. Roditelj djetetu predstavlja sigurnu bazu i razvijaju bazično povjerenje odnosno misle da je život i svijet okolo njih sigurno mjesto te da su odnosi sa njima bliskim osobama izvor sreće i zadovoljstva (Ainsworth, 1978, prema Tatalović Vorkapić, 2020).

Nesigurno-izbjegavajuću privrženost karakterizira roditeljsko ponašanje odbacivanja i ne zadovoljavanja djetetovih potreba u situacijama emocionalne uznemirenosti. Prisutna je kod 20% djece koja prilikom odvajanja ne pokazuju veću uznemirenost, brzo se umire sami sa sobom. Odnosno roditelji su u odnosu sa djetetom emocionalno distancirani te dijete u takvim situacijama uči ne pokazivati svoje emocije i izbjegava kontakt s roditeljima. Takva djeca u nepoznatim situacijama i na nepoznate osobe reagiraju slično kao i na roditelja, ne vole se grliti, maziti i imati neposredni tjelesni kontakt. Djeca vide sebe kao samoga i neželjenoga i ne traže bliskost u odnosima (Mihic, 2011).

Roditelji koji razvijaju nesigurno-opiruću privrženost su nepredvidivi i nekonzistentno pristupačni djeci. Takva djeca (15%) stalno prate gdje je njihova figura privrženosti na način da se vješaju i penju po njoj, pod cijenu ne uključivanja u igru i istraživanje okoline. Oni pokušavaju stalno biti u blizini majke i „držati je na oku“ kako bi dobili njezinu pozornost. Vide sebe kao nesigurnog i bojažljivog, a nepoznate osobe kao nepouzdana što rezultira emocionalnom nestabilnošću te ovisnošću o drugima. Prilikom odvajanja ovakva se djeca jako uznemire, plaču, trče i vješaju se po roditeljima, dok pri povratku pokazuju bijes i teško se umire (Mihić, 2011).

Četvrti tip privrženosti, dezorganizirano-dezorijentirani, održava najveću nesigurnost kod djece te je u osnovi toga obrasca privrženosti traumatično iskustvo, najčešće zlostavljanje od figure privrženosti. Roditelji nisu adekvatno reagirali na potrebe za smirivanjem, utjehom i osjećajem sigurne „luke“ dok su pod utjecajem stresa. Ovakva djeca ne vjeruju onima koji brinu o njima te izbjegavaju emocionalne odnose i osjećaju se nevoljeno (Tatalović Vorkapić, 2020). *„Nesigurno dezorganiziranu privrženost pokazuju djeca iz pojedinih socijalno rizičnih obitelji (mali postotak djece). Vidljivi su različiti tipovi privrženosti, ponašanje je neorganizirano (dijete krene prema roditelju pa se vrati ili ga izbjegne), usporeni su, pokazuju strah od roditelja, ukočeni su, neusmjereni i pokazuju ranjivost. Na roditeljski povratak reagiraju udaljavanjem i traženjem blizine i utjehe stranca“* (Mihić, 2011:24).

2.4.1.2. Razvoj privrženosti djece u kontekstu prijelaza i prilagodbe

Dijete razvija privrženost sa primarnim skrbnikom te njihov odnos budući da je prvi i temeljni determinira kasnije različite vrste odnosa djeteta kao i proces prilagodbe na nove situacije kao što je prilagodba na jaslice i vrtić. Početak pohađanja jaslica ili vrtića stresna je situacija za cijelu obitelj, posebice za dijete koje se prvi put odvaja od roditelja (napušta poznatu sredinu) i odlazi u nepoznato sa nepoznatim ljudima. U takvim situacijama prijelaza i prilagodbe djeci su važna podrška upravo njihova obitelj i svi drugi koji se nalaze u istoj prijelaznoj situaciji s djetetom, a to su odgajatelji i stručni suradnici (Mihić, 2011). Upravo iz tog razloga neminovno je da svaki prijelaz povezuje dijete sa nekom novom okolinom i nekim novim značajnim ljudima kroz koje ostvaruje svoje potencijale, raste i razvija se. Tatalović Vorkapić (2020) govori o 4P (privrženost – prijelaz – prilagodba – povezivanje) modelu kojeg smatra temeljnim i važnim za razumijevanje procesa prilagodbe. *„Okolina primarne obitelji te*

sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ključne su okoline tijekom jednoga od prvih pravih i velikih prijelaznih perioda i prilagodbe koji imaju značajan efekt na razvoj privrženosti kod djece rane i predškolske dobi“ (Tatalović Vorkapić 2020:14). Način na koji je organiziran odnos između djeteta, primarnog skrbnika i ustanove, kako su povezani, kakva je organizacija i struktura te kakva je kvaliteta njihovih međuodnosa značajno utječe na tijek prijelaza, prilagodbe i razvoja privrženosti kod djece.

2.4.1.3. Privrženost i polazak djece u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Početak jaslica ili vrtića, odnosno proces polaska djeteta za pojedinu djecu označava izrazito stresno iskustvo u kojem je veoma važno da dijete i primarni skrbnik, od kojeg se dijete odvaja, imaju razvijenu sigurnu privrženost. Djeca se odvajaju od sigurne okoline i dolaze u veću skupinu u kojoj se nalaze njima nepoznata lica. Sam proces prilagodbe ovisit će o njihovoj privrženosti sa primarnim skrbnikom, ali isto tako i iskustvu s novim odgajateljem te nizu drugih važnih čimbenika.

Ahnert i sur. (2004) govore kako je prilagodba olakšana ukoliko je tijekom tog procesa prisutna primarna figura privrženosti. Kada majka odnosno primarni skrbnik ostaje s djecom tijekom prilagodbe, sigurna privrženost se zadržava, a kod nekih i razvija u takvim okolnostima. Primarni skrbnik djetetu predstavlja sigurno utočište uz koje mogu istraživati novo okruženje, razvijati nove odnose i upoznavati se sa novom okolinom. Djetetu se na taj način daje do znanja da je primarni skrbnik ovdje i da on može slobodno i nesmetano istraživati dok se u novoj sredini ne osjeti prihvaćeno i kao dio zajednice.

2.5. Odnos djetete-odgajatelj

Odgajatelj je stručna osoba koja ima određena znanja i sposobnosti za provođenje aktivnosti tijekom odgojno-obrazovnog procesa djeteta. To je osoba koja svojim ponašanjem treba biti uzor djetetu u svakom trenutku. Odgajatelj predstavlja sekundarnu figuru privrženosti. Odgajatelj nastoji postići da djeca stvore pozitivnu sliku o sebi, vrtiću, prijateljima i odgajateljima, odnosno o ustanovi u cijelosti. Kroz odnos sa odgajateljem koji treba biti prijateljski i prisnan djeca stvaraju povjerenje. Komunikacija se uvijek treba odvijati na razini djeteta, odnosno odgajatelj se spušta na visinu djeteta, gleda dijete u oči te razgovara toplim i

smirenim tonom. Odgajatelj postaje osoba koja zna interese svakog djeteta i adekvatno reagira na njih tako što razmjenjuju akcije i ideje. Za rad sa djecom potrebna je ogromna količina ljubavi i emocionalne bliskosti sa djecom (Došen-Dobud, 2004).

2.6. Odnos odgajatelja i roditelja

Partnerski odnos roditelja i odgajatelja jedan je od temeljnih čimbenika kvalitete u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO, 2014). Komunikacija između roditelja i odgajatelja jako je važna za dijete ali i za roditelje i odgajatelje. Veoma je važno stvoriti vrlo visoku razinu suradničkih odnosa između pojedinca iz obitelji i vrtića, odnosno razvijati partnerski odnos koji rezultat zajedničkog rada (Ljubetić, 2014). Pojam partner označava suradnika, suigrača i sudionika te se razvija međusobno poštovanje, ravnopravnost, aktivno slušanje, međusobno vjerovanje, komunikacija koja je otvorena i prihvaća različitosti, fleksibilnost, dijeljenje svakodnevnih informacija i neosuđivanje između roditelja i odgajatelja. Ljubetić (2014) navodi čimbenike koji dovode do uspješnog partnerstva, a to su: konstruktivnost, dijete u fokusu, konkretnost, kontinuitet i jasnoća. Odgajatelj na jasan i argumentiran način priznaje djetetove vrline i mane, odnosno snage i slabosti što dovodi do percepcije o djetetu kao uravnoteženom i holističkom biću sa svim svojim pravima. Sva svoja zapažanja o djetetu, njegove uspjehe, ali i teškoće s učenjem odgajatelj prenosi roditelju ali i roditelj svoja zapažanja dijeli sa odgajateljem. Kada je dijete u fokusu rad je usmjeren isključivo na dijete, a ne na roditelja ili odgajatelja. Razmjenjivanje konstruktivnih informacija potiče kvalitetnu raspravu koja je značajna, korisna i ima praktičnu primjenu. Konstruktivno komunicirajući sa odgajateljem, roditelj uči konstruktivno komunicirati sa djetetom. Odgajatelj informacije prenosi na jednostavnom i razumljivom jeziku uz vrlo specifične upute jer na taj način povećava učinkovitost roditelja i siguran je da su roditelji razumjeli i da će u tom smjeru djelovati prema djetetu. Veoma je važno poticati komunikaciju tijekom cijele godine, a posebno na samom početku kada se dijete, roditelj i odgajatelj nalaze periodu prijelaza i adaptacije. Kvalitetna komunikacija pomoći će svima kako bi se olakšao ovaj prijelaz.

Kada su roditelji uključeni u rad vrtića stav roditelja o njima samima, vrtiću, osoblju vrtića postaje jasniji što dovodi do stvaranja boljeg zajedničkog jezika između roditelja i odgajatelja, a samim time i njihove uloge u razvoju djeteta (Miljak, 2015).

Jedan od načina za razvoj partnerskih odnosa između roditelja i odgajatelja prema Mašković i sur. (2018) su: svakodnevna razmjena informacija, individualni razgovori, kreativne radionice, roditeljski sastanci, tematske radionice, kutiće za roditelje, različita druženja roditelja, djece i odgajatelja, dolazak roditelja u skupinu, zajednički mail, grupe na mobitelima, evaluacije i ankete.

Istraživanja pokazuju da su povratne informacije roditelja nakon zajedničkog boravka sa djecom u skupini izrazito pozitivne. Roditelji smatraju da su svojim boravkom u skupini pomogli djetetu u stvaranju osjećaja sigurnosti, olakšavanju prilagodbe na nove uvjete življenja, olakšavanju upoznavanja novog okruženja, dječjoj opuštenosti te stjecanju povjerenja (Jukić Lušić i Karabatić, 2003).

2.7. Odnosi među djecom

Istraživanja su pokazala da su rane interakcije ključne za razvoj socijalnih vještina (Jurčević Lozančić, 2015). Djeca se u vrtiću socio-emocionalno povezuju i razmjenjuju informacije, odnosno razvijaju komunikacijske kompetencije. Prilagodba djeteta u situacijama druženja s drugom djecom svakako je jednostavnija za dijete koje je prije kretanja u jaslice imalo doticaj s drugom djecom, odnosno za ono dijete koje već ima slično iskustvo. Bilo bi dobro kada bi djeca koja tek kreću u jaslice ili vrtić prije samog polaska upoznala drugu djecu, odnosno kada bi se razvila mreža vršnjačke potpore (Visković i Višnjic Jetvić, 2019). Zajedničko druženje djece iz dječjeg vrtića izvan ustanove omogućava razvoj koncepta starijeg prijatelja. Odnosno kada novo mlađe dijete dođe prvi puta u dječji vrtić gdje mu je sve nepoznato ugledavši starijeg prijatelja s kojim se družio i kojeg je upoznao olakšat će mu se taj proces prilagodbe.

Stvaranje mješovitih grupa zagovaraju Stoll i Fink (2000) koji smatraju da je to najbližnje prirodnoj zajednici u kojoj starija djeca pomažu mlađoj te se smatraju kompetentnima i skrbnima, dok mlađa djeca uče od starije i puno lakše i brže prihvaćaju njihove informacije. Na taj se način razvija pozitivan identitet, samopouzdanje i samopoštovanje sve djece, odnosno zagovaraju se prijateljska, suradnička i skrbna ponašanja sve djece.

Roditelji i odgajatelji imaju ulogu u poticanju djeteta na druženje s drugom djecom te ostvarivanje zadovoljavajućih interakcija. Vrtić bi trebao organizirati zajednička druženja sve djece prije početka akademske godine kako bi se bolje upoznali i kako bi se smanjio broj

nepoznatih osoba u procesu prijelaza i prilagodbe. Uloga roditelja prije upisa djeteta u vrtić jest da osiguraju djetetu doticaj sa drugom djecom kako bi što ranije razvijali socijalnu kompetenciju koja uključuje socijalne vještine, socijalnu svijest i samopouzdanje (Tatalović Vorkapić, 2020).

2.8. Organizacija prijelaza i prilagodbe u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Dječji vrtić je ustanova s kojom se dijete susreće po prvi puta i ne zna što se i tko se tamo nalazi. S obzirom na to da je kretanje u jaslice/vrtić nova situacija za dijete potrebna je postepena prilagodba. Na početku prije nego što dijete krene pohađati vrtić bilo bi dobro da roditelj dovodi dijete na nekoliko sati (u prisustvu roditelja) kako bi se dijete moglo upoznati sa novom okolinom, drugom djecom i odgajateljima. Dječji vrtić trebao bi zračiti pozitivnom energijom, toplinom i veseljem na način da djetetu odaje dojam obiteljskom doma (Miljak, 1986). Prve dane boravka u jaslicama/vrtiću dijete bi trebalo dolaziti na kraće vrijeme. U jaslice na početku sat ili dva, a kasnije sve duže i duže, uz mogućnost da i roditelj boravi neko vrijeme u skupini, raspored naravno dogovoriti sa odgajateljem. U vrtić prvih dana vrijeme dolaska može trajati i duže, ali svakako u vrijeme igre kada je djetetu zanimljivo. Pošto vrijeme popodnevnog odmora često bude kritično za djecu, njega treba ostaviti za kasnije, kada dijete stekne veću sigurnost (Milotti Ašpan, 2011).

Kako bi tranzicija, odnosno prijelaz iz obiteljskog okruženja u dječji vrtić bila uspješna važno je stvoriti kvalitetan odnos između odgajatelja, roditelja i stručnih suradnika. Što je veća povezanost između navedenih društvenih konteksta to će prilagodba djece na novu sredinu biti lakša. Ono što je ključno u organizaciji prijelaza i prilagodbe prema autorici Sosnowskoj (2013 prema Tatalović Vorkapić, 2020) jest profesionalna ljubaznost i briga te adekvatni stavovi odgajatelja kao profesionalca koji zna predvidjeti, reagirati i odgovoriti na situacije koje zatekne u skupini. Odgajatelj priprema okruženje koje je poticajno i poziva djecu na istraživanje i učenje čineći (Slunjski, 2006). Ozračje koje je pozitivno i u kojem se svi osjećaju prihvaćeno i dobrodošlo te vladaju prijateljski odnosi. Treba se osjećati povezanost svih sastavnica i djelatnika vrtića kao jedne velike brižljive obitelji. Roditeljima i djeci treba omogućiti boravak u dječjem vrtiću prije upisa te organizirati upoznavanje djece međusobno i prije samog polaska (Slunjski, 2012). Veoma je važno organizirati heterogene skupine djece po dobi u kojima će

starija djeca pomagati mlađoj te će djeca učiti jedni od drugih jer upravo tako uče na najprirodniji način te su takve zajednice najsličnije prirodnoj zajednici (Petrović-Sočo, 2009). Pružati djeci zanimljive aktivnosti i igre, aktivnosti putem kojih lako i jednostavno upoznaje svoje novo okruženje. Stvarati zajedno sa djecom, roditeljima i odgajateljima pozitivnu sliku o dječjem vrtiću kao mjestu zajedničkog življenja i učenja, odnosno jednoj velikoj brižljivoj obitelji (Miljak, 2002).

2.8.1. Organizacija okruženja

Okruženje u kojem djeca svakodnevno borave mora biti pažljivo isplanirano te poticati djecu na kreativnost, istraživanje i inicijativu. Odgajateljski tim mora biti unaprijed pripremljen i vrlo dobro poznavati temeljne značajke dječjeg razvoja. Odgajatelji su ti koji stvaraju poticajno okruženje, izrađuju poticaje i organiziraju aktivnosti. *“Uloga odgajateljskog tima jest da postavi odgovarajuće ciljeve za svako pojedino dijete i za grupu kao cjelinu da bi interesi djece bili zadovoljeni, da bi se poštivale individualne sposobnosti i potrebe svakog djeteta, zadovoljila djeci prirodna radoznalost i da bi se njegovalo suradničko učenje”* (Hansen, 2006:7).

Okruženje koje pripremaju odgajatelji treba biti pozitivno u kojem vladaju pozitivni odnosi i ozračje. Oni šalju poruku djeci koje kvalitete žele razviti kod njih, a to bi prije svega trebalo biti radost, suosjećanje, brižnost i intelektualna radoznalost (Miljak, 2009). Odgajatelji isto kao i djeca trebaju se znati zabavljati i imati u sebi smisao za humor. Radost koju dijete doživljava u svakodnevnim interakcijama i aktivnostima sa djecom i odgajateljima može se mjeriti s malobrojnim osjećajima. Upravo oni odgajatelji koji svoju osobnu radost prenose na dijete čine učenje interesantnim, važnim i uzbudljivim dok oni odgajatelji koji su vrlo strogi i distancirani mogu takvim načinom uplašiti djecu i kočiti njihovu radoznalost.

Kako tvrdi Hansen (2006:56): *„Okruženje uključuje sve u vrtiću i oko njega. Zidovi, podovi, oblik i veličina sobe dnevnog boravka, dječje igralište, namještaj, materijali, oprema i igračke, sve to utječe na predškolsko iskustvo djeteta. Lijepo i ugodne sobe dnevnog boravka pomažu djeci i odgajateljima da se dobro osjećaju. Neutralne boje zidova i primjereno svjetlo, toplo i prirodno osvjetljenje čine ugodno ozračje. Razmještaj namještaja uvjetuje korištenje prostora i utječe na kretanje u sobi dnevnog boravka, opću sigurnost, razinu buke i način promatranja djece.“*

Unutarnje i vanjsko uređenje vrtića jednako je važno te mora biti pažljivo i svrsishodno i isplanirano. Djeca uče čineći te su uvijek spremna za istraživanje materijala i otkrivanje novih informacija. Gotovo sve što vide, djecu motivira na izražavanje i kreativnost. Naravno da postoje djeca koja su ekstravertna, dok se druga introvertna djeca teže opuštaju i izražavaju. Odgajatelj osigurava poticaje kojima svima omogućava eksperimentiranje te u svima budi i potiče interes za igranjem, učenjem i izražavanjem (Hansen, 2006).

3. PRIJELAZ ILI TRANZICIJA TIJEKOM PANDEMIJE KORONAVIRUSA

Prijelazi ili tranzicije predstavljaju veliku promjenu, posebice u životima djece, roditelja, ali i odgajatelja. U vrijeme pandemije Koronavirusa koja je zahvatila čitav svijet ovaj proces prilagodbe postaje još zahtjevniji i stresniji. Kao što je već prije objašnjeno „*prijelaz je proces promjene koji se doživljava od momenta u kojem djeca (i njihove obitelji) prelaze iz jednih okolnosti u druge... do momenta kada djeca postaju punopravni i prilagođeni članovi u svojem novom okruženju*“ (Fabian i Dunlop, 2002:3, prema Tatalović Vorkapić, 2020:61).

Pandemija Koronavirusa donosi sa sobom nove i nepoznate zahtjeve na koje se čitav svijet pokušava prilagoditi i pokušava ih shvatiti i razumjeti.

3.1. Pandemija Koronavirusa

„*Novi Koronavirus, nazvan još i kao virus teškog respiratornog sindroma pojavio se i identificiran je u prosincu 2019. godine. U nadolazećim mjesecima, zahvaljujući obilježjima vrlo brzog i lakog prijenosa infekcije među ljudima, Koronavirus doveo je do pandemije s više od 2.000.000 oboljelih i više od 100.000 smrtnih slučajeva. Bolest uzrokovana virusom SARS-CoV-2 nazvana je Koronavirus, a obilježena je općenitim simptomima infekcije koji su praćeni upalnim promjenama donjih dišnih putova. Kod manjeg broja inficiranih, ponajprije osoba starije životne dobi koje već imaju određene bolesti, bolest napreduje prema akutnom respiratornom distresu, višestrukom zatajenju organa i letalnom ishodu*“ (Vasilj i Ljevak, 2020:10). Među oboljelim osobama vrlo je mali postotak djece. „*Djeca za razliku od odrasle populacije imaju blaže do umjereno teške kliničke slike, s nešto blažim radiološki potvrđenim upalnim promjenama u plućima nego odrasli i rijetkim letalnim ishodima*“ (Blekić, Miškić i Kljaić Bukvić, 2020:69). Još uvijek nije razjašnjeno zašto imaju blaže simptome iako su jednako osjetljivi na zarazu Koronavirusom (Urlić, 2020).

U Hrvatskoj je prvi slučaj bolesti Koronavirusa zabilježen u veljači 2020. Vrlo brzo nakon te informacije donesene su mjere za suzbijanje pandemije, što je dovelo do toga da su u jednom trenutku zatvorili čitavu državu, što je nazvano kao „*lockdown*“, odnosno obustavu svega što nije nužno za svakodnevno i osnovno funkcioniranje društva. koje su u jednom trenutku uključivale zatvaranje cijele države, što je nazvano kao *lockdown*, odnosno obustavu

svih poslova koji nisu nužni za osnovno funkcioniranje društva. Obrazovne institucije u Hrvatskoj zatvorene su od ponedjeljka, 16. ožujka 2020., prema odluci Vlade Republike Hrvatske te su se ponovno otvorile krajem mjeseca svibnja 2020.

Drastične promjene koje su zahvatile čitav svijet promijenile su normalno funkcioniranje obitelji, ono što je nekad bilo uobičajeno ubrzo je prestalo i nije se bilo lako prilagoditi novonastalim okolnostima. Za većinu osoba pandemija Koronavirusa predstavlja stresnu situaciju koja dovodi do pojave tjelesnih i duševnih bolesti te značajno otežava socijalno funkcioniranje ljudi (Buljan Flander i sur., 2020).

Jasnije nego ikada pandemija nam je pokazala što znači izraz „*globalno selo*“, postalo je iznimno očito i jasno koliko je svijet povezan te koliko su ljudi bliski i ovisni jedni o drugima. Prvi put u svojim životima bilo je vidljivo kako u samo nekoliko mjeseci cijeli svijet govori o istom problemu te na vijestima diljem svijeta ljudi primaju jednake informacije. Epidemija Koronavirusa širi se od zemlje do zemlje velikom brzinom, a epidemiološke službe i vlade diljem svijeta pokušavaju sve moguće mjere kako bi je što prije suzbili. U svijetu vlada panika te svi ljudi imaju jednake strahove i probleme te je svima promijenjen svakodnevni život na način koji si nitko nije nikada zamišljao. Cijeli svijet živi na isti način te su svi ljudi u svojim kućama gdje prepričavaju iste šale na račun pandemije koje su svima razumljive, kao da su svi ljudi počeli govoriti, nekim novim, drugačijim jezikom.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo donosi i objavljuje upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije Koronavirusa za dječje vrtiće i škole. Na internetskim stranicama dječjih vrtića Istre nalaze se upute te se moli roditelje i djelatnike da ih pročitaju i ponašaju se u skladu sa njima (<https://www.vrtic-radost-porec.hr/preventivne-mjere/>). Isto tako djelatnici su obvezni na ulazna vrata ustanove staviti navedene upute kako bi ih svi roditelji mogli pročitati. U *Prilogu 1.* su navedene odrednice prema kojima je organiziran rad u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje tijekom pandemije Koronavirusa¹.

¹ “Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2020., 29. travnja). *Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te osnovnoškolske ustanove u kojima je osigurana mogućnost zbrinjavanja djece rane i predškolske dobi te učenika koji pohađaju razrednu nastavu.* Pribavljeno 20.05.2021. sa <https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute-vrtici-i-skole-29-4-2020-finalno.pdf>”

3.2. Organizacija prijelaza i prilagodbe u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje tijekom pandemije Koronavirusa

Velike promjene koje su zahvatile svaki segment življenja odrazile su se i na proces prijelaza i prilagodbe u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Vrtići sukladno mjerama i uputama za sprječavanje i suzbijanje pandemije Koronavirusa prilagođavaju i organiziraju svoj rad.

Proces prijelaza i prilagodbe izazovan je period u životu djeteta, roditelja i odgajatelja i u normalnim okolnostima, a u situaciji pandemije postaje još stresniji i naporniji. Naime, djeca već od prvog dana pohađanja jaslica ili vrtića borave sami u skupini bez prisustva roditelja ili skrbnika, odnosno figure privrženosti iz razloga što je roditeljima zabranjen ulaz u prostore vrtića. Odvajanje od roditelja zbiva se na ulaznim vratima vrtića gdje roditelj odgajatelju predaje dijete i nakon toga odlazi. Odgajatelj oblači djetetu papuče i priprema ga za boravak u skupini što je inače činio roditelj. Na ulaznim vratima roditelj i dijete imaju malo vremena da se pozdrave na miran i staložen način (Jurčević Lozančić i Kudek Mirošević, 2021).

Roditelji i odgajatelji dužni su nositi zaštitne maske za lice u trenucima primopredaje djeteta što dodatno otežava ovaj kritičan period. Djeca su u nemogućnosti vidjeti lice roditelja i odgajatelja, ne vide izraze lica i gestikulaciju te teže razumije što je roditelj i odgajatelj rekao. Neka djeca imaju strah od zaštitnih maski za lice što dodatno povećava stres u kojem se nalaze zbog odvajanja od figure privrženosti.

Djeca nemaju priliku boraviti nekoliko dana zajedno sa roditeljem u skupini što se pokazalo kao izrazito pozitivno i korisno i za dijete i za roditelje (Jukić Lukišić i Karabatić, 2003). U vrijeme pandemije Koronavirusa dijete od prvog dana ostaje sam u skupini, roditelji i djeca ne smiju ulaziti u ustanovu kako bi zajedno upoznali nove prostore i djecu. Zabranjen je ulazak u ustanovu i prije pohađanja vrtića, za vrijeme pohađanja i nakon vrtića.

Obavezno je svakodnevno mjerenje tjelesne temperature pri ulasku u ustanovu te često pranje ruku.

Većinu vremena djeca provode na vanjskom prostoru kako bi se smanjilo širenje zaraze Koronavirusom. Djeca se druže samo sa djecom unutar svoje odgojno-obrazovne skupine, onemogućeno je druženje sa drugim skupinama, odnosno djecom.

Partnerstvo roditelja i odgajatelja je otežano jer se zbiva online preko *Zoom* platforme ili preko zajedničke *Viber* grupe. Sve važne informacije i obavijesti roditelji mogu pročitati na ulaznim vratima vrtića ili preko zajedničkih online grupa.

3.2.1. Organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjim vrtićima Istarske županije

U dječjem vrtiću u Poreču organizacija prijelaza i prilagodbe organizirana je na vanjskim prostorima vrtića (terasi i dvorištu) ukoliko su vremenski uvjeti to dopustili. Roditelji bi otpratili svoje dijete i ostali na vanjskim prostorima (uz nošenje zaštitne maske za lice). Dijete bi u svakom trenutku vidjelo roditelja i moglo otići do njega pokazati mu predmet, igračku, prijatelja ili se otići utješiti, zagrliti, poljubiti... Ovim načinom djetetu je bila dostupna njegova sigurna baza (figura privrženosti) te se osjećao zaštićenim i opuštenim i mogao je otvoreno istraživati nove prostore, aktivnosti, osobe, prijatelje i sve novosti koje je vidio. Djeca su se često okretala i tražila pogled roditelja, odnosno provjeravala bi jesu li roditelji još uvijek ovdje. To je trajalo nekoliko dana nakon čega su roditelji dijete ostavili na kraće vrijeme i vratili se po njega. Prilagodba se prilagođavala individualnim potrebama svakog djeteta te se povećavalo vrijeme samostalnog boravka u skupini ovisno o reakcijama djeteta.

3.2.2. Stres u vrijeme pandemije Koronavirusa

„Pandemija Koronavirusa za veliku većinu ljudi predstavlja izrazito stresnu situaciju te zbog visoke razine stresa može biti ugroženo zdravlje čitave populacije. Pandemija može izazvati snažne i vrlo jake stresogene reakcije za sve osobe, a neke osobe koje su osjetljivije i ranjivije mogu razviti izraženije reakcije. Reakcije na stres mogu biti različite te svaka osoba reagira na drugačiji način ali najčešći simptomi su emocionalne, kognitivne i tjelesne prirode te poteškoće sa spavanjem“ (Babić, Babić i Ćurlin, 2020:26).

Veliki broj ljudi u ovo novo vrijeme kada je čitav svijet zahvatila pandemija izgubili su radna mjesta. Neki su ostali kod kuće u vrijeme *lockdowna* sa stalnim poslom, dok su drugi ostali bez posla što je dodatno utjecalo na razinu stresa i panike među ljudima. Prestrašeni roditelji koji ne znaju što ih čeka sutra prolazili su još jedno veoma stresno razdoblje u životima njihove djece i njih samih, a radi se o prijelazu i prilagodbi na jaslice ili vrtić. Iako roditelji to ne primjećuju, djeca preuzimaju od njih njihove obrasce ponašanja i ponašaju se u skladu s

time. Onemogućeno je družiti se sa svojom rodbinom, prijateljima, kolegama što je dodatno utjecalo na mentalno stanje ljudi i njihovu stabilnost. Osobe ne mogu podijeliti svoje emocije, svoja stanja i strahove i fizički se družiti sa najmilijima nego je to moguće samo preko online aplikacija (Bilić i Mokrović, 2021).

Ukoliko su roditelji bili pod intenzivnim stresom tu razinu stresa prenijeli su i na dijete. Autori Babić, Babić i Ćurlin (2020) savjetuju da ukoliko ljudi žele izbjeći stresore svakodnevnog življenja i znati se uspješno nositi s njima, moraju znati isplanirati svoj dnevni ritam, obveze na poslu, paziti na prehranu, odabrati neku metodu koja im najbolje pomaže ili neki određeni način kako bi se opustili i izbacili negativne misli. Kada znamo što možemo i hoćemo postići u danu znamo kako ga isplanirati i na taj način možemo izbjeći mnoge stresore. *„Jer, gdje je red tu je i zadovoljstvo, a gdje je kaos, tu je i stres. Ako želimo prevladati stres i izbjeći put u bolest, valja nam neprestano usklađivati vanjske i unutarnje čimbenike, postizati sklad tijela i duše. Treba svjesno planirati povremene odmore od svakodnevice i osigurati dobar san. Tko stvaralački radi, morao bi se smisljeno i odmarati.“* (Babić, Babić i Ćurlin, 2020:27). Veoma je važno odmoriti se jer dok se odmaramo akumuliramo pozitivnu energiju te smo nakon odmora spremni za lakše i jednostavnije rješavanje uobičajenih poslova. Kvalitetan i potreban odmor može ublažiti i oslabiti reakciju na svakodnevni stres te nas na taj način stres više ne sputava nego dapače potiče na rad.

U vrijeme pandemije Koronavirusa veoma je teško suočiti se sa stresom te je to bio jedan od negativnih čimbenika u procesu prilagodbe djece na jaslice ili vrtić.

4. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj ovog rada bio je ispitati organizaciju prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa, i to iz tri različite perspektive: perspektiva djece, roditelja i odgajatelja. Vezano uz cilj istraživanja, postavljena su tri istraživačka problema:

- 1) Proučiti organizaciju prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive djece, te provesti analizu u odnosu na osnovne socio-demografske varijable
- 2) Proučiti organizaciju prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive roditelja, te provesti analizu u odnosu na osnovne socio-demografske varijable
- 3) Proučiti organizaciju prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive odgajatelja, te provesti analizu u odnosu na osnovne socio-demografske varijable
- 4) Usporediti utvrđene organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive djece, roditelja i odgajatelja

Temeljem postavljenih istraživačkih problema, pretpostavljeno je slijedeće:

H1: Očekuje se da će temeljem perspektive djece biti utvrđene promjene organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa u odnosu na dosadašnje organizacije praksi prijelaza.

H2: Očekuje se da će temeljem perspektive roditelja biti utvrđene promjene organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa u odnosu na dosadašnje organizacije praksi prijelaza.

H3: Očekuje se da će temeljem perspektive odgajatelja biti utvrđene promjene organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa u odnosu na dosadašnje organizacije praksi prijelaza.

H4: Očekuje se da će se perspektive djece, roditelja i odgajatelja o organizaciji prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa u odnosu na dosadašnje organizacije praksi prijelaza razlikovati.

5. METODA

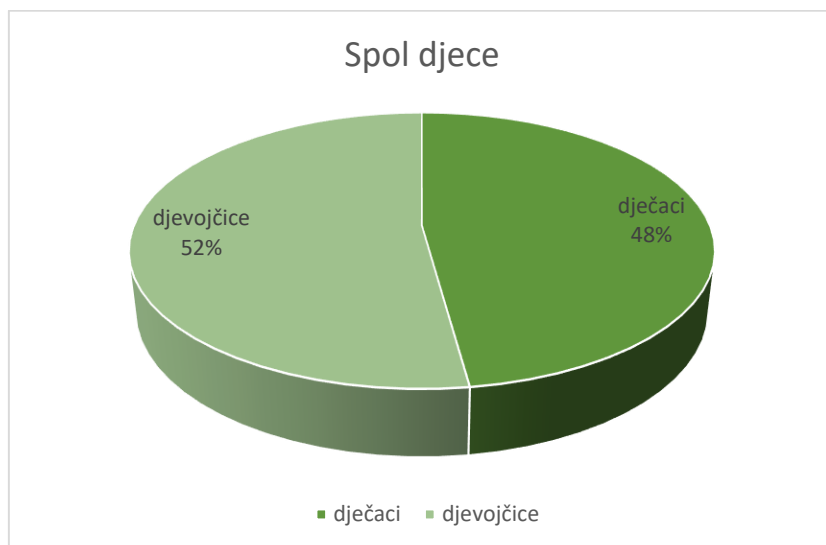
5.1. Sudionici

Provedeno istraživanje bilo je u suradnji sa djecom, roditeljima i odgajateljima u dječjim vrtićima Istarske županije. Kao metoda uzorkovanja koristila se metoda maksimalne varijacije, kao vrsta namjernog, prigodnog uzorka.

5.1.1. Sudionici – djeca

Uzorak istraživanja sastojao se od 69 djece (N=69), od toga su 33 dječaka i 36 djevojčice (*Slika 3*), prosječna dobi M=5,3 godina (SD=1,06) u rasponu dobi od 3 do 7,2 godine. Djeca su iz vrtićkih skupina te istraživanjem nisu obuhvaćena djeca s posebnim potrebama.

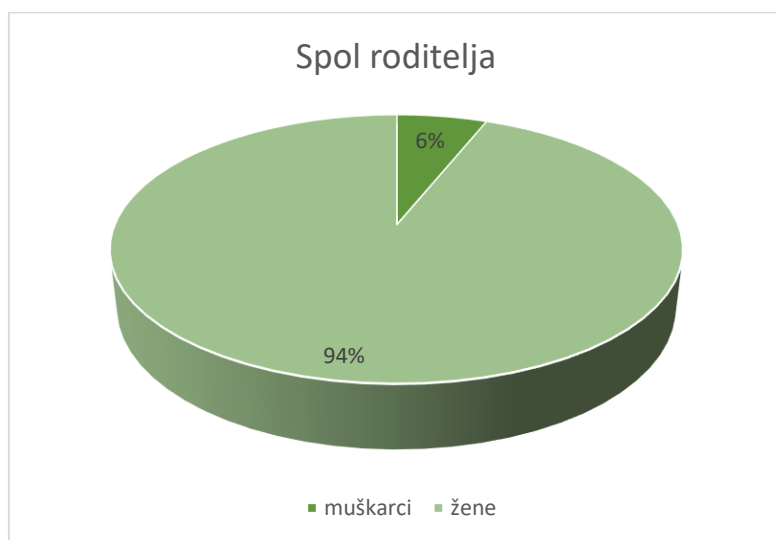
Slika 3: Raspodjela djece prema spolu

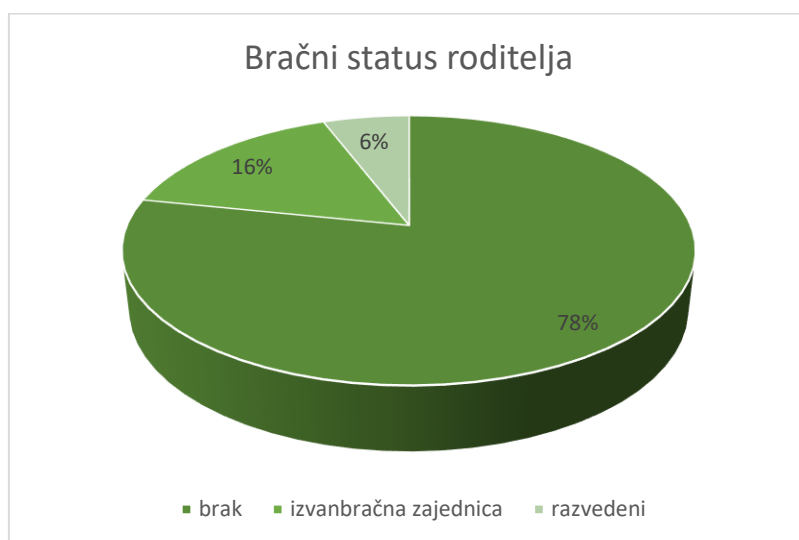
5.1.2. Sudionici – roditelji

Istraživanje je provedeno na uzorku od 66 roditelja (N=66), od toga je četiri oca i 62 majke (*Slika 4*), prosječne dobi od M=37 godina (SD=5,13), u rasponu od 23 do 48 godina. Svi roditelji su iz grada Poreča ili okolice Poreča. U braku je njih 51, u izvanbračnoj zajednici 11, dok je razvedenih 4, kao što je vidljivo na *Slici 5*.

Slika 4: Raspodjela roditelja prema spolu

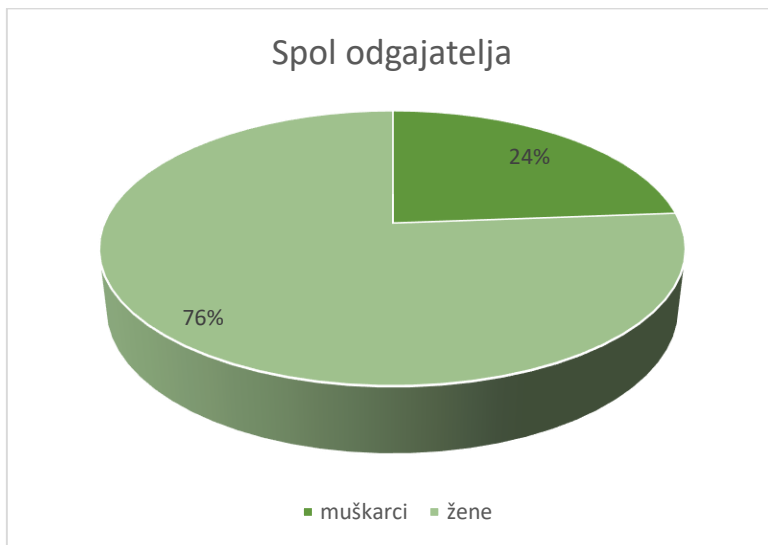
Slika 5: Bračni status roditelja

5.1.3. Sudionici - odgajatelji

Istraživanje je provedeno na uzorku od 28 odgajatelja, samo 1 sudionik je muškog spola, dok su ostalih 27 žene (*Slika 6*), prosječna dob odgajatelja je $M=41$ godina ($SD=11,05$), u rasponu od 23 do 62 godine. Prosječan radni staž odgajatelja iznosi $M=15$ godina ($SD=11,97$), a raspon staža je od godinu dana do 43 godine.

Slika 6: Rapodjela odgovajatelja prema spolu

5.2. Mjerni instrumenti

U istraživanju su primijenjena tri mjerna instrumenta. Skale su kreirane pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Sanje Tatalović Vorkapić te su ujedno dio projekta "*Dobrobit djece u prijelaznim životnim periodima: Empirijska provjera Ekološko-dinamičkog modela*" kao što je i ovaj diplomski rad dio tog projekta. U okviru istraživačkog dijela ovog rada ispitivale su se percepcije i stavovi o organizaciji prijelaza i prilagodbe tijekom aktualne pandemije od djece, roditelja i odgovajatelja. Prikupljeni podaci su u potpunosti anonimni jer se nisu prikupljali podaci koji otkrivaju identitet ispitanika, a rezultati su prikazani na grupnoj razini.

Djeca su ispitivana usmenim putem u obliku polustrukturiranog intervjua, a pitanja su postavljana prirodno tijekom te su usmjerena na sadržaj određen ciljevima istraživanja. Intervju se sastoji od 20 pitanja, od čega su 5 pitanja otvorenog tipa, a 15 pitanja na koja su djeca odgovarala sa: „DA“, „MOŽDA“ i „NE“, na zadnje 20. pitanje djeca su odgovarala crtežom o vrtiću pod nazivom „Ja i moj vrtić“. Sva su pitanja vezana uz specifičnosti prijelaza tijekom pandemije Koronavirusa, a kreirana su u svrhu ovog rada.

Roditelji su odgovarali na pitanja putem online anketa. Anketa je sastavljena od uvodnog djela, pitanja vezana za ispitivanje tijeka adaptacije, skale procjene suradnje s dječjim vrtićem tijekom prilagodbe, skale procjene suradnje sa zajednicom, skala optimizma (LOT) i zadovoljstva životom. U uvodnom djelu roditelji su upisivali općenite osobne podatke: spol, dob, naziv grada, bračni status te podatke o djetetu. Sljedeći set pitanja vezana za tijek

adaptacije su bila sljedeća: „*Općenito kvaliteta suradnje s odgajateljima mojeg djeteta tijekom pandemije je: 1) Vrlo visoka, 2) Visoka, 3) Srednja, 4) Niska, 5) Vrlo niska; Tijekom adaptacije tijekom pandemije je bilo poteškoća: 1) u potpunosti je bilo, 2) djelomično je bilo, 3) i bilo je i nije bilo, 4) djelomično nije bilo, 5) u potpunosti nije bilo; Adaptacija tijekom pandemije je protekla: 1) zadovoljavajuće, 2) djelomično zadovoljavajuće, 3) osrednje, 4) djelomično nezadovoljavajuće, 5) nezadovoljavajuće; Tijekom adaptacije tijekom pandemije objašnjavate: (moguće zaokružiti više odgovora) 1) dječjim temperamentom, 2) temperamentom roditelja, 3) vrstom privrženosti između roditelja i djeteta, 4) (ne)pripremljenosti roditelja i djeteta na novu situaciju, 5) načinu komunikacije roditelja i djeteta, 6) planom i načinom organizacije adaptacije u vrtića, 7) općom obiteljskom situacijom tog djeteta, 8) posebnim potrebama ovog djeteta, 9) načinom suradnje s roditeljem/ima, 10) čestom pobolijevanju djeteta, 11) nečim drugim.“*

Skala o procjeni suradnje s dječjim vrtićem tijekom prilagodbe sastoji se od 44 čestice te su pitanja Likertovog tipa sa skalama stupnjeva od 1 do 5 (1=Ne slažem se, 2=Djelomično se ne slažem, 3=Možda, 4=Djelomično se slažem, 5=Slažem se) te je jedno pitanje otvorenog tipa. Primjer jednog pitanja: „*Moje dijete tijekom prilagodbe na jaslice / vrtić pokazivalo je strah od zaštitnih maski za lice.*“

Skala o procjeni suradnje sa zajednicom sastoji se od 25 čestica te su pitanja Likertovog tipa sa skalama stupnjeva od 1 do 5 (1=Ne slažem se, 2=Djelomično se ne slažem, 3=Možda, 4=Djelomično se slažem, 5=Slažem se). Primjer pitanja: „*Kvaliteta prilagodbe djeteta u vrtiću ovisi o odnosima između obitelji i vrtića.*“

Skala optimizma sastoji se od 6 čestica te su pitanja Likertovog tipa sa skalama stupnjeva od 1 do 5. Skala mjeri opći optimizam nasuprot pesimizmu te su pitanja preuzeta od autora Scheier i Carver (1985) koji su konstruirali test životnog usmjerenja (LOT). Optimistične osobe prema ovim autorima očekuju više pozitivnih nego negativnih događaja i stvari u životu te oni vjeruju u pozitivnu osobnu budućnost (Rijavec, Miljaković i Brdar, 2008). U teškim životnim situacijama kao što je pandemija Koronavirusa optimisti se lakše suočavaju sa problemom i teže odustaju od svojim ciljeva jer vjeruju u dobro i bolju budućnost. Primjer jedne čestice ove skale je: „*Kad je u pitanju moja budućnost uvijek sam optimističan/na.*“

Skala zadovoljstva životom autora (Diener i sur., 1985) sastoji se od 5 čestica te su ispitanice osobe odgovarale na Likertovoj skali slaganja od 1 do 5. Svaka osoba ima specifične kriterije o vlastitom životu, zato autori smatraju da ova skala predstavlja svjesnu vrijednosnu procjenu

vlastitog života (Rijavec, Miljaković i Brdar, 2008). Primjer jedne čestice je: „*Moj je život blizu onome što smatram idealnim*“.

Posljednja dva pitanja su pitanja otvorenog tipa za koje je potrebna kvalitativna analiza te je roditeljima dopuštena sloboda odgovora. Od roditelja se tražilo da navedu sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno negativno i pozitivno utjecala.

Odgajatelji su imali gotovo jednaka pitanja kao i roditelji te su isto tako odgovarali na pitanja u online anketi, jedina razlika je što odgajatelji nisu imali skalu procjene suradnje sa zajednicom kao roditelji. Anketa za odgajatelja je sastavljena od uvodnog djela, pitanja vezana za ispitivanje tijeka adaptacije, skale procjene suradnje s dječjim vrtićem tijekom prilagodbe, skala optimizma (LOT) i zadovoljstva životom.

Sve skale su pokazale zadovoljavajuće razine pouzdanosti, osim za skale roditelja o procjeni optimizma gdje je utvrđena niža pouzdanost pa je rezultate potrebno interpretirati s oprezom, bez mogućnosti generaliziranja.

5.3. Postupak

Istraživanje obuhvaćeno ovim radom provedeno je tijekom mjeseca travnja i svibnja 2021. godine nakon dobivenog odobrenja s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u obliku potpisanog službenog dopisa. Službeni dopis prosljeđen je dječjim vrtićima u Poreču u kojima je ravnateljstvo odobrilo provedbu istraživanja, te su roditelji i odgajatelji na glavnim vratima vrtićima (oglasnoj ploči) mogli pročitati kratak opis istraživanja. Pročitavši službeni dopis dobili su uvid u istraživanje, njegovu svrhu i cilj, metodu prikupljanja podataka, garanciju anonimnosti i povjerljivosti podataka te informacije o rezultatima istraživanja i gdje mogu pronaći povratne informacije. Pored toga, provedeno istraživanje je sastavni dio projektnih aktivnosti znanstvenog projekta: „Dobrobit djece u prijelaznim životnim periodima: Empirijska provjera ekološko-dinamičkog modela“ (uniri-rustv-18-11) kojeg financira Sveučilište u Rijeci.

Primijenila se online metoda prikupljanja podataka od strane dva poduzorka: roditelja i odgajatelja. U dogovorima s odgajateljima, roditeljima je putem aplikacije *Viber* prosljeđena online anketa s obzirom da svaka odgojno-obrazovna skupina ima svoju *Viber* grupu putem koje komuniciraju i prenose si važne i bitne informacije. Odgajateljima je online anketa prosljeđena putem maila u suradnji sa psihologicom i pedagoginjom dječjih vrtića. Na početku

online ankete napisane su detaljne upute o načinu ispunjavanja ankete te je naglašena anonimnost ispitanika kao i svrha u koju se prikupljaju podaci te riječi zahvale. S djecom je organiziran kratak intervju uživo u skupinama u kojima inače borave uz pridržavanje epidemioloških mjera i primjenu najprirodnije metode.

Prikupljeni podaci o načinu organizacije prijelaza u ovoj izazovnoj situaciji tijekom pandemije Koronavirusa gdje je analiza perspektive djece, roditelja i odgajatelja o prijelazu iznimno važna su anonimni i povjerljivi jer nisu obuhvatili otkrivanje identiteta sudionika, te su rezultati prikazani samo na grupnoj razini. Prikupljeni podaci su obrađeni kvalitativnom i kvantitativnom analizom pomoću SPSS programa.

6. REZULTATI I RASPRAVA

U nastavku rada detaljno će biti analizirani i prikazani, te raspravljani rezultati za svaki istraživački problem posebno.

6.1. Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive djece

Kao što je prethodno pisano u metodi rada, djeci koja su sudjelovala u istraživanju je bilo postavljeno 20 pitanja, od čega je 15 pitanja bilo zatvorenog tipa koja pružaju tri razine odgovora (DA, MOŽDA ili NE) te 5 pitanja otvorenog tipa koja su obrađena kvalitativnom analizom. U *Tablici 1.* prikazane su frekvencije odgovora djece na 15 pitanja koja pružaju tri razine odgovora.

Tablica 1: Frekvencije odgovora djece na pitanja vezano uz prijelaze tijekom pandemije Koronavirusa

PITANJE		DA	MOŽDA	NE
1.	Bojiš li se zaštitnih maski za lice?	8	1	60
2.	Mama/tata ti više ne pomažu oblačiti papuče i skidati jaknu nego to sam činiš – da li ti to nedostaje?	25	2	42
3.	Nedostaje li ti da te mama/tata otprate do tvoje sobe?	30	1	38
4.	Bojiš li se virusa?	22	1	46
5.	Je li ti smeta što svaki dan moraš izmjeriti temperaturu pri ulasku u vrtić i oprati svoje ručice?	18	0	51
6.	Smeta ti što svi odrasli moraju nositi zaštitne maske?	28	1	40
7.	Nedostaje ti mogućnost da vidiš njihovo lice?	61	4	4
8.	Da li uvijek sve razumiješ što govore odrasli, odgajatelji dok imaju maske na licu?	20	11	38

9.	Sviđa li ti se što većinu vremena provodite na vanjskom prostoru?	69	0	0
10.	Voliš li dolaziti u vrtić?	61	0	8
11.	Imaš li svoju najdražu igračku ili predmet koju uvijek носиš u vrtić?	0	0	69
12.	Jesi li sretan?	69	0	0
13.	Da li se svaki dan smiješ, zabavljaš i igraš u vrtiću?	66	1	2
14.	Razgovaraš li sa roditeljima o vrtiću i o korona virusu?	25	1	43
15.	Razgovaraš li sa odgajateljima o vrtiću i o korona virusu?	22	3	44

Najveći broj djece (N=60) na pitanje: „*Bojiš li se zaštitnih maski za lice*“ reklo je da se ne boji. Prema ovom utvrđenom nalazu vidi se da se djeca ne boje zaštitnih maski za lice. Razlog tomu može biti što pandemija Koronavirusa traje već duže vrijeme te su se djeca prilagodila na novonastalu situaciju i zaštitne maske za lice više nisu nepoznat pojam nego su postale dio normalnog svakodnevnog življenja. Na pitanje „*Nedostaje li ti da te mama/tata otprate do tvoje sobe?*“ 30 djece odgovorilo je potvrdno što dokazuje da djeci nedostaje roditelj koji će ih na staložen i smiren način otpratiti do njihove skupine. Brzo odvajanje na ulaznim vratima gotovo polovici djece (N=30) predstavlja stresno razdoblje. Iako je stresno, odvajanje na ulaznim vratima vrtića nekoj djeci odgovara jer ih potiče na samostalnost i podiže razinu samopouzdanja, odnosno djeca uviđaju da su sposobna sama obaviti određene izazove (N=38). Zanimljivo je što se većina djece (N=46) ne boji virusa, ali isto tako (N=61) djeci nedostaje mogućnost da vide lice odraslih. Ovo je iznimno veliki broj djece kojoj smetaju zaštitne maske na licima osoba iz razloga što je u potpunosti neprirodno ne vidjeti mimiku lica. Djeci je teže razumjeti što odrasli govore dok imaju zaštitne maske na licu te je 38 djece reklo da ne razumije uvijek što govore odrasli. Zaštitna maska za lice onemogućava normalnu komunikaciju te više nije moguće povezati glas sa pokretima usta, odnosno „čitati sa usana“.

Jedna od pozitivnih strana ove pandemije koja nas je zatekla jest boravak na otvorenom. Djeca su na pitanje „*Sviđa li ti se što većinu vremena provodite na vanjskom prostoru?*“ 100% odgovorila potvrdno (N=69) što dokazuje da djeca vole provoditi vrijeme u prirodi i na svježem

zraku. Pandemija Koronavirusa vratila je svih ponovno u prirodu, odgajatelji su postali kreativniji i sa manje materijala stvarali su poticaje za djecu. Aktivnosti na otvorenom, istraživanje prirodnih materijala, šetnje šumom, odlazak na more samo su neke od iskorištenih ideja. Odgajatelji su pratili i poticali slobodne interese djece u kojima su stvarali i provodili odgojno-obrazovni rad s njima, djeca su postali inicijatori, a odgajatelji aktivni promatrači i poticatelji djece u njihovim naumima (Polanec i Tatalović Vorkapić, 2021).

Zbog poštivanja epidemioloških mjera djeca u dječji vrtić nisu smjela donositi vlastite igračke, predmete, dekice od kući jer je to predstavljalo dodatnu mogućnost i rizik od zaraze. Iz tog razloga na pitanje „*Imaš li svoju najdražu igračku ili predmet koju uvijek nosiš u vrtić?*“ svi odgovaraju sa „NE“ (N=69). Prijelazni objekti djeci predstavljaju sigurnu bazu koju u vrijeme pandemije nisu mogli imati, iz tog razloga ovaj način organizacije nije adekvatno riješen te su djeca ostala zakinuta. Prijelazni objekt u vrijeme trajanja prilagodbe djetetu je jedina poznata „stvar“ koju ima i na koju se može osloniti. Ukoliko djetetu oduzmete predmet za koji je vezan samim time otežavate i produljujete tijek adaptacije.

Iako je stiglo novo vrijeme djeca su i dalje sretna što je iznimno bitno. Sva djeca (N=69) rekla su da su sretna, a njih (N=66) reklo je da se svaki dan smije, zabavlja i igra u vrtiću. Ovi podaci su veoma pohvalni i poticajni jer iako je bilo teško djeca su uspjela pronaći sreću i zadovoljstvo. Mali broj djece razgovara sa roditeljima (N=25) i odgajateljima (N=22) o Koronavirusu. Razlog tomu može biti što se svakodnevno na svim medijima i tijekom većine svakodnevnih razgovora razgovaralo upravo o Koronavirusu te djeci to više nije zanimljivo i interesantno. Djeca su vjerojatno dobila odgovore na pitanja koja su ih zanimala te više nemaju potrebe razgovarati o tome. Isto tako ukoliko roditelji imaju negativan stav prema Koronavirusu to prenose na dijete koje onda nema potrebu za pridavanjem pažnje toj temi.

Na ostalih 5 pitanja otvorenog tipa djeca su odgovarala iznimno originalnim odgovorima, u nastavku će biti prikazani neki doslovni odgovori djece te ostali odgovori koji će biti grupirani u kategorije sličnih odgovora. *Tablica 2.* prikazuje kategoriju sličnih odgovora djece.

Tablica 2: Frekvencije odgovora djece na pitanje: „Kako ti se sviđa to što se moraš brzo odvojiti od mame/tate?“

PITANJE: „Kako ti se sviđa to što se moraš brzo odvojiti od mame/tate?“		
„Dobro mi je“, „Volim sve sam/a“	„Isto mi je kao i prije“	„Ne sviđa mi se“, „Volim kada mi mama/tata pomažu“
29	19	21

Djeca brzo odvajanje na ulaznim vratima ne vide kao nešto negativno (N=29) nego smatraju i naglašavaju kako oni mogu sve sami, odnosno naglašavaju svoju samostalnost. Ipak postoje djeca (N=21) kojoj nedostaje podrška i pomoć od strane roditelja, dok je njih (N=19) reklo da ne vide nikakvu razliku između trenutno načina rada i kako je to bilo prije. Vjerojatno su to djeca koja su i prije bila dovoljno samostalna te su i tada obavljali sve sami. *Tablica 3.* prikazuje kategoriju sličnih odgovora djece.

Tablica 3: Frekvencije odgovora djece na pitanje: „Kada dođu u skupinu „nove“ osobe uvijek nose zaštitne maske – da li znaš zašto?“

PITANJE: „Kada dođu u skupinu „nove“ osobe uvijek nose zaštitne maske – da li znaš zašto?“				
„Zbog virusa“	„Jer je korona“	„Jer je bolestan“	„Da se ne zarazimo“	„Ne znam“
7	34	9	12	7

Iz *Tablice 3.* vidljivo je da postoje razni dječji odgovori ali većina djece (N=34) smatra da osobe nose zaštitne maske zbog korone.

Na pitanje „Znaš li ti što je korona virus?“ djeca su davala razne i drugačije odgovore u *Tablici 4.* izdvojeni su najčešći odgovori te će u nastavku teksta biti izdvojeni doslovni originalni odgovori djece.

Tablica 4: Frekvencije odgovora djece na pitanje: „Znaš li ti što je korona virus?“

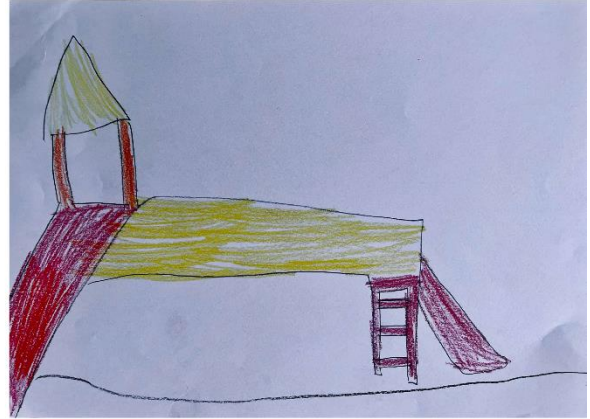
PITANJE: „Znaš li ti što je korona virus?“				
„Virus“	„Velika/zarazna/opasna bolest“	„Male bubice“	„Bakterije“	„Ne znam“
10	16	13	10	20

Djeca na pitanje „Znaš li ti što je korona virus?“ odgovaraju da je to virus (N=10), velika, zarazna, opasna bolest (N=16), da su to male bubice (N=13) i bakterije (N=10), a njih 20 ne zna što je to korona virus. Svi dječji odgovori svrstani su u ovih 5 gore navedenih kategorija, ali postoje doslovni odgovori djece koji su iznimno interesantni te slijedi primjer nekoliko dječjih odgovora: D1: „Bubice jedne male koje se uopće ne vide.“, D2: „Kada netko kihne u drugog i onda su oni bolesni.“, D3: „Kao loptica i ima nešto.“, D4: „Nevidljive točkice koje idu u usta i onda dobiješ virus.“, D5: „Okruglo je i ima velika brda.“, D6: „To je invazija.“, D7: „To je virus koji je napravljen od šišmiša.“ D8: „To je zarazna bolest koja napada ljude.“, D9: „To su bubice koje se moraju pogledati u mikroskopu.“, D10: „To su neke bakterije koje idu u tebe i nisu zdrave.“, D11: „Zato jer ako poljubi i zagrlji drugoga dobije virus.“, D12: „To su neke male bubice koje se šire po cijelom tijelu.“

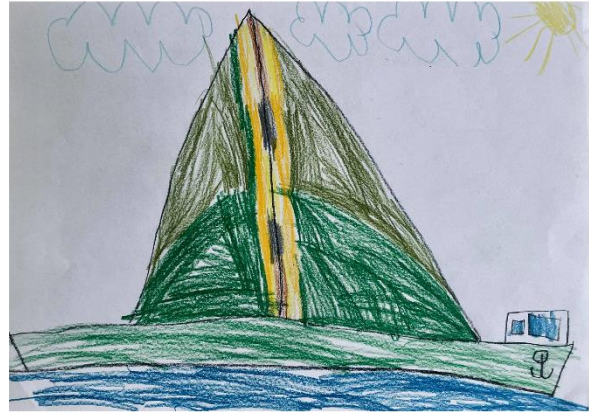
Pitanje „Ako imaš, koji je to i kako se zove?“ bilo je povezano uz prijašnje pitanje „Imaš li svoju najdražu igračku ili predmet koju uvijek nosiš u vrtić?“ na koje su sva djeca (N=69) odgovorila sa „NE“ iz razloga što im je za vrijeme pandemije Koronavirusa zabranjeno donositi igračke, odnosno prijelazne objekte u vrtić. Djeca su tijekom cijelog perioda pandemije bila zakinuta i bez prijelaznih objekata te su prijelazi za djecu bili puno teži. Kao što je već spomenuto djeci prijelazni objekt predstavlja sigurno utočište, odnosno nešto što ga podsjeća na njegov dom i njegovu figuru privrženosti. Prijelazni objekt mu pomaže kako bi lakše i bezbolnije prošao kroz ovo kritično razdoblje kojeg za vrijeme pandemije nije bilo.

Posljednje 20. pitanje odnosilo se na dječje izražavanje pomoću crteža gdje je tema bila „Ja i moj vrtić“ te su djeca crtala olovkama u boji i flomasterima svoj dan u vrtiću, gdje najviše provode vrijeme, kako se i čega igraju, koje su to aktivnosti i poticaji, zašto vole dolaziti u vrtić... Izdvojeno je 16 dječjih radova koji su prikazani na *Slici 4.*, *Slici 5.*, *Slici 6.* i *Slici 7.*

Slika 7: Dječji radovi „Ja i moj vrtić“

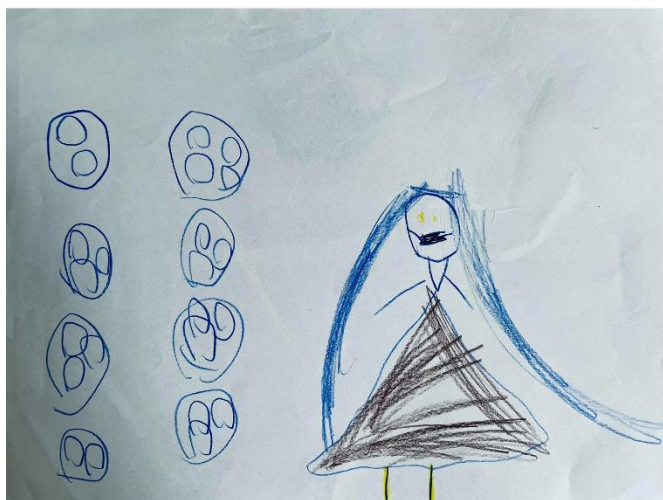
Slika 8: Dječji radovi „Ja i moj vrtić“

Slika 9: Dječji radovi „Ja i moj vrtić“

Slika 10: Dječji radovi „Ja i moj vrtić“

Iz dječjih radova može se vidjeti da je većina djeca crtala vrtić, svoje prijatelje, igračke, igre, aktivnosti na vanjskom prostoru vrtića. Djeca su crtala dječji park u kojem se nalaze ljuljačke, tobogani, ostala djeca, cvijeće, livada, sunce, drveće i slično. Jedno dijete nacrtalo je more i jedrilicu iz razloga što se dječji vrtić nalazi odmah uz more te djeca svakodnevno prolaze i šetaju šetnicom uz more. Na većini dječjih radova nacrtano je sunce što isto tako dokazuje da se radi o vanjskom prostoru vrtića. Dječji crteži dokazuju da djeca u vrijeme pandemije provode puno više vremena vani, na otvorenom zraku te dokazuju da se to djeci sviđa. Na nekim crtežima vidljiv je crtež korona virusa o kojem se trenutno jako puno govori te su djeca sigurno pod utjecajem nas odraslih što prikazuju crtežima. Svi dječji radovi iznimno su interesantni i originalni te nam omogućuju dublji uvid u dječje razmišljanje.

Zaključno većina djeca ima pozitivan stav prema novonastaloj situaciji uzrokovanoj pandemijom Koronavirusa što dokazuju rezultati u *Tablici 1*. Djeca (N=60) ne boje se zaštitnih maski, (N=46) djece ne boji se virusa, vole dolaziti u vrtić (N=61) i provoditi vrijeme na otvorenom prostoru (N=69). Djeca su u 100% postotku rekla da su sretna te je (N=66) djece reklo da se svaki dan smije, zabavlja i igra u vrtiću. Jedino što su djeca procijenila kao negativno jest činjenica nemogućnosti viđenja lica odraslih dok nose zaštitne maske (N=61) te činjenica da ne razumiju uvijek što odrasli govore dok imaju maske na licu (N=38). Djeca su sretna i svaki dan dolaze sa osmijehom na licu u vrtić i tijekom pandemije što se može usporediti sa dosadašnjim istraživanjima koja su pokazala da optimističnija djeca imaju veći interes za vrtić i manje poteškoća u ponašanju od pesimistične djece. U svojem istraživanju Pianta i Steinberg (1992) dokazuju kako povezanost između djece i odgajatelja doprinosi većim socijalnim i akademskim kompetencijama, dok ne podržavajući i konfliktni odnos utječe na djecu na način da pokazuju problematična ponašanja, niža postignuća te smanjenu socijalnu kompetenciju (Pianta i sur., 2005, prema Oren, 2006). Djeca ukoliko razvijaju siguran i kvalitetan odnos s odgajateljem postaju sigurniji, razvijaju samopouzdanje te lakše i opuštenije uče i razvijaju se (Oren, 2006). Sukladno tome zaključuje se da djeca ispitivana ovim istraživanjem imaju blizak odnos s odgajateljem koji utječe na način da djeca vole svakodnevno dolaziti u vrtić što potiče njihovu aktivnost, a samim time i bolja postignuća. Pandemija iako ima brojne negativne učinke na čitavu populaciju, djeca cijelu situaciju ne vide negativno, procjenjuju se kao sretna i vesela djeca što se može vidjeti preko dječjih crteža. Veoma je ohrabrujuća činjenica da djeca bez obzira na sve vole dolaziti u vrtić te nemaju strah od Koronavirusa i zaštitnih maski za lice. Djeca su i dalje ostala djeca koja svijet vide i gledaju drugačijim (neiskvarenim) očima od nas odraslih.

6.2. Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive roditelja

Roditelji su na pitanja odgovarali putem online anketa. Anketa je sastavljena od uvodnog djela, pitanja vezana za ispitivanje tijeka adaptacije, skale procjene suradnje s dječjim vrtićem tijekom prilagodbe, skale procjene suradnje sa zajednicom, skala optimizma (LOT) i zadovoljstva životom.

Pitanja povezana uz ispitivanje tijeka adaptacije sastoje se od tri pitanja Likertovog tipa sa skalama stupnjeva od 1 do 5, dok je u četvrtom pitanju moguće zaokružiti više odgovora. To su sljedeća pitanja: „Općenito kvaliteta suradnje s odgajateljima mojeg djeteta tijekom pandemije je: 1) Vrlo visoka, 2) Visoka, 3) Srednja, 4) Niska, 5) Vrlo niska; Tijekom adaptacije tijekom pandemije je bilo poteškoća: 1) u potpunosti je bilo, 2) djelomično je bilo, 3) i bilo je i nije bilo, 4) djelomično nije bilo, 5) u potpunosti nije bilo; Adaptacija tijekom pandemije je protekla: 1) zadovoljavajuće, 2) djelomično zadovoljavajuće, 3) osrednje, 4) djelomično nezadovoljavajuće, 5) nezadovoljavajuće; Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate: (moguće zaokružiti više odgovora) 1) dječjim temperamentom, 2) temperamentom roditelja, 3) vrstom privrženosti između roditelja i djeteta, 4) (ne)pripremljenosti roditelja i djeteta na novu situaciju, 5) načinu komunikacije roditelja i djeteta, 6) planom i načinom organizacije adaptacije u vrtića, 7) općom obiteljskom situacijom tog djeteta, 8) posebnim potrebama ovog djeteta, 9) načinom suradnje s roditeljem/ima, 10) čestom pobolijevanju djeteta, 11) nečim drugim:“. U *Tablici 5.* vidljivi su rezultati deskriptivne statistike za procjenu roditelja o kvaliteti tijeka adaptacije.

Tablica 5: Rezultati deskriptivne statistike za procjenu roditelja o kvaliteti tjeka adaptacije

Pitanja tjeka adaptacije	M	SD	RASPON
„Općenito kvaliteta suradnje s odgajateljima mojeg djeteta tijekom pandemije je:“	4,29	,87	1-5
„Tijekom adaptacije tijekom pandemije je bilo poteškoća:“	1,59	1,09	1-5
„Adaptacija tijekom pandemije je protekla:“	4,65	,72	2-5
„Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate:“	1) dječjim temperamentom (N=19), 2) temperamentom roditelja (N=9), 3) vrstom privrženosti između roditelja i djeteta (N=15), 5) načinu komunikacije roditelja i djeteta (N=26)		

Roditelji prema rezultatima iz *Tablice 5.* smatraju da je suradnja s odgajateljima njihovog djeteta tijekom pandemije visoka ($M=4,29$, $SD=,87$, $Raspon=1-5$). Situacija uzrokovana pandemijom novost je ne samo za roditelje nego i za odgajatelje koji isto tako nisu znali kako najbolje organizirati i pripremiti proces prilagodbe, a da se poštuju epidemiološke mjere. Veliki izazov stavljen je pred djecu, roditelje i odgajatelje koji su se morali snaći u zatečenoj situaciji. Visoka suradnja roditelja i odgajatelja govori o njihovoj povezanosti gdje se jedni drugima prilagođavaju i dolaze do zajedničkih rješenja i dogovora. Pandemija je fizički udaljila roditelje i odgajatelje ali ono što je najbitnije ostali su povezani te je i dalje procijenjena visoka razina partnerstva. Roditelji isto tako smatraju da tijekom adaptacije tijekom pandemije gotovo da nije bilo poteškoća ($M=1,59$, $SD=1,09$, $Raspon=1-5$). Ovaj podatak nam govori da iako su bili otežani uvjeti tijekom perioda adaptacije djeca, roditelji i odgajatelji iz perspektive roditelja uspješno su se prilagodili te je adaptacija prošla bez poteškoća. Iz raspona od 1 do 5 možemo vidjeti da postoje roditelji koji ipak smatraju da je poteškoća u potpunosti bilo i onih

koji smatraju da ih u potpunosti nije bilo. Praksa vrtića prije pandemije i nakon što je pandemija započela mnogo su se promijenile što određenim roditeljima ne odgovara, odnosno vide taj način adaptacije neprikladnim te onim koji izaziva poteškoće. Ono što je pozitivno jest da vrlo mali broj roditelja procjenjuje da je bilo poteškoća tijekom adaptacije. Sukladno tome roditelji su jako zadovoljni kako je adaptacija tijekom pandemije protekla ($M=4,65$, $SD=,72$, $Raspon=2-5$), niti jedan roditelji nije rekao da je nezadovoljan. U istraživanju autorice Gordane Kerestaš (2020) 48,7% roditelja izjavljuje da im je tijekom pandemije bilo jednako zahtjevno biti roditelj kao i prije, njih 38,4% kaže da im je bilo znatno teže dok njih 12,8% misli da im je bilo znatno lakše. Isto tako 63,8% roditelja provodilo je više vremena sa djecom nego inače, odnosno prije pandemije. Može se pretpostaviti da su roditelji provodili više vremena jer su fizički bili više sa svojom djecom što je dovelo do pozitivnog ishoda jer se većina djece uspješno i bez većih poteškoća prilagodila na vrtić. Na posljednje pitanje u kojem je moguće zaokružiti više odgovora „*Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate:*“ roditelji su izabirali razne kombinacije odgovora. Roditelji tijekom adaptacije objašnjavaju stavljajući naglasak na dječji temperament ($N=19$) što ukazuje na to da je kod roditelja koji su ispitani ovim istraživanjem još uvijek prisutna stara paradigma. Roditelji vide dijete kao „krivca“ o kojem ovisi tijek adaptacije i smatraju da je problem u djetetu umjesto kontekstu. Puno je važniji odnos između djeteta i roditelja te odnosi među djecom i između djeteta, roditelja i odgajatelja kao i način na koji je organizirana praksa prijelaza (Rimm-Kaufman i Pianta, 2000; Tatalović Vorkapić, 2020, 2021). U odnose i organizaciju možemo unositi promijene i mijenjati ih dok dijete ne možemo promijeniti, ono jest takvo kakvo jest sa svim svojim vrlinama i manama koje trebamo prihvaćati. Isto tako 9 roditelja tijekom adaptacije pripisuje vlastitom temperamentu koji nije direktno povezan sa procesom prijelaza. Veliki broj roditelja ($N=26$) odgovorilo je da je prema njihovom mišljenju važan način komunikacije između roditelja i djeteta te vrsta privrženosti između roditelja i djeteta ($N=15$).

Rezultati prikazani u *Tablici 6.* prikazuju skale procjene roditelja o suradnji s dječjim vrtićem tijekom prilagodbe, skale procjene suradnje sa zajednicom, skala optimizma i zadovoljstva životom.

Tablica 6: Rezultati deskriptivne statistike za procjenu roditelja o suradnji s dječjim vrtićem, suradnji sa zajednicom, optimizam i zadovoljstvo životom

Procjena roditelja	M	SD	RASPON
Suradnja s dječjim vrtićem	3,92	,35	2,46-4,57
Suradnja sa zajednicom	3,80	,33	3-4,62
Optimizam	4,12	,63	2,67-5
Zadovoljstvo životom	4,18	,72	2-5

Prema podacima iz *Tablice 6.* zaključuje se da roditelji procjenjuju suradnju s dječjim vrtićem relativno visoko ($M=3,92$, $SD=,35$, $Raspon=2,46-4,57$) što potvrđuje da postoji dobar način komunikacije između roditelja i odgajatelja te da oni međusobno dobro surađuju. Iako se cijeli svijet zatekao u novonastaloj situaciji uzrokovanoj pandemijom roditelji ($N=55$) na pitanje „*Prije polaska mog djeteta u jaslice/vrtić, dobio sam nove izmijenjene informacije i savjete u skladu sa novonastalom situacijom uzrokovanom Koronavirusom*“ odgovaraju da se u potpunosti slažu, odnosno da su od odgajatelja dobili sve bitne informacije. Ovime se može zaključiti da je dijete stavljeno u središte pozornosti obiju strana (i roditelja i odgajatelja) što je temeljna odrednica dobrog partnerstva. Roditelji smatraju da imaju važnu ulogu u procesu prilagodbe djeteta na jaslice/vrtić, što dokazuje činjenica da je čak ($N=57$) roditelja reklo da se u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom. Sukladno tome 31,8% roditelja ($N=21$) ne slaže se sa tvrdnjom „*Tijekom prilagodbe svojeg djeteta u jaslicama / vrtiću imao sam stresne dane, kada su mi odgajatelji pomogli i smirili me svojim savjetom i podrškom.*“ odnosno nisu zadovoljni načinom komunikacije sa odgajateljima kada je njima bilo najpotrebnije. Kako govori Maja Ljubetić (2014) odgajatelj treba biti „*kompetentan profesionalac*“ odnosno osoba koja svakom pojedinom roditelji pristupa kao prema jedinstvenoj osobi sa svojim pravima i osobinama, treba se prilagođavati svakom posebno i stvarati ugodnu atmosferu u kojoj će se svi osjećati dobrodošlo. Iako odgajatelji tijekom stresnih perioda roditelja nisu roditeljima pružili pomoć kakvu su očekivali, roditelji se slažu sa tvrdnjom ($N=52$) „*Odgajatelji su mi bili snažna podrška kada mi je bilo teško dok se moje dijete prilagođavalo na jaslice/vrtić.*“. Čak 93,9% roditelja ($N=62$) odgajatelje smatra partnerima u cilju ostvarivanja dobrobiti djeteta te je 90,9% ($N=60$) roditelja steklo povjerenje u odgajatelje u skupini svog djeteta. Odgajatelji

su osim što su pružili podršku djeci obratili pozornost i na roditelje kojima je jednako potrebna pomoć tijekom prijelaza (Mihić, 2015). Roditelji kao modeli i uzori koje djeca promatraju i ponašaju se u skladu sa njima trebaju imati pozitivan stav prema vrtiću za što su u velikoj mjeri odgovorni upravo odgajatelji. Na pitanje: „*Zadovoljna sam suradnjom i komunikacijom s odgajateljima tijekom prijelaza i prilagodbe mojeg djeteta.*“ 84,4% roditelja (N=56) u potpunosti se slaže što nam dokazuje da su roditelji vrlo zadovoljni. Albright i Weissberg (2010) govore o „4 A načelu“ (approach, attitude, atmosphere, actions) kao načelu prema kojem bi se trebalo ostvarivati partnerstvo između roditelja i odgajatelja. Pristup partnerstvu trebao bi polaziti od činjenice da je učenje djece podijeljena odgovornost između roditelja i odgajatelja. Stavovi roditelja i odgajatelja trebali bi se temeljiti na poštivanju potreba za jednakošću, zajedničkim vrijednostima i podijeljenoj odgovornosti među partnerima. Ozračje bi trebalo biti gostoljubivo i odobravajuće za svu djecu i njihove obitelji. Akcije bi trebale biti rezultat sinergije ovih pretpostavki.

Organizacija prijelaza tijekom pandemije Koronavirusa veoma je različita i drugačija od uobičajenih, prijašnjih organizacija. Jedna od razlika je uporaba zaštitnih maski za lice od strane roditelja i odgajatelja. Zanimljivo je što na pitanje „*Moje dijete tijekom prilagodbe na jaslice / vrtić pokazivalo je strah od zaštitnih maski za lice.*“ (N=51) roditelja, odnosno 77,3% odgovara da njihovo dijete nije pokazivalo strah od zaštitnih maski što se podudara sa podacima djece gdje je (N=60) djece reklo da se ne boji zaštitnih maski za lice. Djeca su se već priviknula i naučila živjeti sa prikrivenim licima ljudi okolo njih. Isto tako roditeljima je bio zabranjen ulaz u prostore vrtića te se adaptacija odvijala na vanjskom prostoru vrtića. Zanimljivo je što roditeljima prema podacima iz dobivenih anketa nije smetala nova promijenjena organizacija. Samo (N=9) roditelja u potpunosti se slaže sa tvrdnjom „*Smeta mi što ne mogu vlastito dijete otpratiti do njegove skupine.*“, dok se njih (N=28) u potpunosti ne slaže. Roditelji (N=31) nemogućnost ulaska u dječji vrtić smatraju bitnim čimbenikom u organizaciji prijelaza iz obitelji u dječji vrtić što predstavlja samo 31% roditelja, više od polovice roditelja 53% (N=35) odgovorilo je da im ne smetaju nagli i brzi rastanci na vratima vrtića i da nisu dodatno uznemirili njihovo dijete i njih. Komunikacija između roditelja i odgajatelja pretežito se odvijala online putem *Viber* grupa čime su roditelji bili zadovoljni. Velika angažiranost od čak 80,3% roditelja (N=53) svakodnevno čita obavijesti poslane u online *Viber* grupu. Samo (N=20) roditelja odgovorilo je da je njihovo dijete posjetilo vrtić prije pedagoške godine što je samo 30,3% što nije u skladu sa potrebama djeteta. Dijete bi prije polaska u vrtić trebalo upoznati novu okolinu u kojoj će boraviti i upoznati se sa njom i osobama koje u njoj žive. Veoma je važno da roditelji

i odgajatelji stupe u kontakt prije početka pedagoške godine te organiziraju otvorena vrata gdje će djeca zajedno sa roditeljima moći pobliže upoznati okruženje. Na taj način se smanjuje trauma i šok koji dijete doživi kada ga roditelj ostavi u potpuno nepoznatoj okolini sa nepoznatim ljudima. Isto tako djetetu treba osigurati dobru i kvalitetnu organizaciju prostora, materijala, situacija i uvjeta za učenje i kvalitetno življenje u ustanovi što je za vrijeme pandemije bio dodatni izazov. Kontekst, odnosno okruženje oblikuje i šalje poruku djetetu što će raditi, kako će se osjećati, čime će se igrati i baviti, što će učiniti, s kime će se družiti i komunicirati (Miljak, 2009). Pandemija ograničava prostor na kojem djeca mogu boraviti, isto tako ograničava materijal kojeg djeca mogu oblikovati, ograničava dijeljenje sretnih trenutaka sa roditeljima i ograničava druženje sa drugim skupinama. Autori Stoll i Fink (2000) smatraju da su mješovite skupine najslabije prirodnoj zajednici jer djeca uče kroz igru, surađujući sa svojim vršnjacima u izravnoj interakciji sa svojim socijalnim i fizičkim okruženjem na način da istražuju i raspravljaju sa djecom različite dobi kao i sa odraslima.

Procjena suradnje sa zajednicom je također visoko procijenjena ($M=3,80$, $SD=,33$, $Raspon=3-4,62$) iako 59,1% roditelja ($N=39$) nemaju pomoć susjeda tijekom perioda adaptacije (čuvanje djeteta, prijevoz itd.). Na tvrdnju: „*Zajednica nudi edukaciju / tečaj za roditelje o prijelaznim periodima djece i prilagodbi.*“ ($N=32$), odnosno 48,5% roditelja odgovara da se u potpunosti ne slaže. Navedeni podaci ukazuju da zajednica ne nudi adekvatna rješenja po pitanju prijelaza i prilagodbe na dječji vrtić. Isto tako 28,8% roditelja se ne slaže sa tvrdnjom da „*Postoje programi za roditelje o prijelaznim periodima djece koji im pomažu u osnaživanju djece tijekom prilagodbe.*“ dok njih 43,9% se niti ne slažu niti slažu sa navedenom tvrdnjom. Roditelji nisu upoznati sa sadržajima koje im nudi njihova zajednica jer se ti sadržaji na temu prijelaza i prilagodbe dovoljno ne eksponiraju ili jednostavno uopće ne postoje. O ovoj važnoj temi trebalo bi se više razgovarati i na razini zajednice organizirati dodatne edukacije za roditelje. „*U okruženju u kojemu boravim, uspostavljena je ravnoteža između radnog i slobodnog vremena.*“ ($N=41$) 62,1% roditelja u potpunosti je suglasno što dokazuje da roditelji imaju dovoljno slobodnog vremena i mogu ga iskoristiti boraveći sa svojom djecom ili educirajući se o važnim i bitnim temama koje su povezane sa njihovom djecom. Iako zajednica ne nudi dovoljno sadržaja za roditelje, roditelji ($N=41$) smatraju da se u zajednici nudi dovoljno sadržaja za slobodno vrijeme djeteta (plivanje, ples, strani jezici i sl.) što je izuzetno pohvalno. Roditelji ($N=56$) smatraju da svaki pojedinac može doprinijeti stvaranju pozitivne zajednice. Isto tako svi roditelji ($N=66$) potiču svoje dijete na pozitivno razmišljanje u različitim situacijama. Sa tvrdnjom „*U našoj obitelji vladaju pozitivni i kvalitetni obiteljski odnosi.*“ slaže

se 87,9% roditelja. Iznimno je pohvalno što obitelji nisu dopustile pandemiji da naruši njihov obiteljski sklad što dokazuje činjenica da se čak 55,5% roditelja ne slaže sa tvrdnjom „Promjene uzrokovane pandemijom Koronavirusa utjecale su na odnose u našoj obitelji.“. Roditelji (N=37) 56% kažu da u njihovoj obitelji ne postoji strah od Koronavirusa. Roditelji (N=43) znaju kome se trebaju obratiti ukoliko imaju neke probleme ili nedoumice.

Procjena optimizma (M=4,12, SD=,63, Raspon=2,67-5) i procjene zadovoljstva životom (M=4,18, SD=,72, Raspon=2-5) djelomično su visoke što je iznimno dobro. Može se zaključiti da većina roditelja i u teškim trenucima i vremenima kao što je pandemija pronalazi i vidi pozitivne strane. Roditelji smatraju da su sretni, očekuju najbolje i u nesigurnim vremenima te su optimistični prema budućnosti koja ih očekuje. Suprotno tome u istraživanju Keresteš (2020) roditelji procjenjuju kako je stres uzrokovan pandemijom imao negativan utjecaj na njihovo roditeljstvo. Roditelji su manje vremena provodili sa djecom u njihovim uobičajenim aktivnostima što dokazuje i istraživanje Sangster Jokić (2020) u kojem je otkrivena smanjena količina i kvaliteta zajedničkog vremena provedenog u svakodnevnim aktivnostima tijekom pandemije. Povećan stres koji je nastupio tijekom pandemije povezan je sa nastojanjem da roditelji usklade poslovne i roditeljske obveze koje su se promijenile i na koje su se roditelji pokušavali naviknuti (Manzo i Minello, 2020). Tijekom lockdowna roditelji su radili u svojim domovima, a radno vrijeme podredili su igri s djecom. Nakon svih tih stresnih situacija roditelji i djeca ušli su u novu pedagošku godinu i prolazili proces prijelaza i prilagodbe koji su dovoljno stresni i zahtjevni i bez stresa uzrokovanog pandemijom.

Na tvrdnju „U nesigurnim vremenima (kao što je pandemija Koronavirusa) obično očekujem najbolje.“ 44% roditelja (N=29) slaže se sa tvrdnjom u potpunosti što dokazuje da većina roditelja ima pozitivan stav i misli tijekom pandemije što dokazuje i činjenica da se 55% (N=36) roditelja u potpunosti slaže sa tvrdnjom: „Kad je u pitanju moja budućnost uvijek sam optimističan/na.“. Sukladno tome u istraživanju Keresteš (2020) roditelji isto tako nisu izrazili visok stupanj zabrinutosti zbog mogućnosti negativnog utjecaja pandemijskih mjera na njihovu djecu. Roditelji u životu očekuju da će im se dogoditi više dobrih nego loših stvari (N=49) te su zadovoljni svojim životima (N=42). U istraživanju autorice Keresteš (2020) roditelji u velikoj većini (60%) izražava visoki stupanj optimizma u pogledu budućnosti njihove djece. Roditelji se u 86% slučajeva ne slažu sa tvrdnjom „Zbog pandemije manje sam u mogućnosti utješiti dijete dodirima, grljenjem i drugim oblicima taktilne interakcije.“ što je neobično, ali jednako tako dokazuje da su roditelji bez obzira na epidemiološke mjere uvijek utješili svoje dijete što je najvažnije. Roditelji najbolje poznaju svoju djecu te znaju što činiti i kako najbolje

utješiti dijete, pozitivno je što i tijekom pandemije roditelji nisu zaboravili dodir, kontakt i zagrljaj. „Zaštitne maske značajno otežavaju cijelu situaciju, posebice kada je adaptacija u tijeku.“ odgovori na ovu tvrdnju bili su različiti te je (N=17) 26% roditelja reklo da se u potpunosti ne slaže i (N=17) 26% roditelja reklo da se u potpunosti slaže. Roditelji 72% smatraju da su sposobni prilagoditi se na promjene, kao što je i promjena uzrokovana pandemijom Koronavirusa. Isto tako 50% roditelja može se dobro nositi s bilo kakvim izazovima. Ono što je jednako tako zanimljivo je što roditelji (N=57) 86% kažu da ih stresne situacije i nošenje sa raznim stresovima može učiniti jačima. Na sljedeću tvrdnju: „Vjerujem da mogu ostvariti svoje ciljeve čak i kad postoje prepreke.“ niti jedan roditelj nije odgovorio da se ne slaže, a čak 90% roditelja (N=59) slaže se sa tvrdnjom. Veliki postotak roditelja od 85% slaže se da ostaje usredotočen i jasno razmišlja kada je pod pritiskom. Sa tvrdnjom: „Mislim da sam snažna osoba kod rješavanja životnih izazova i problema.“ roditelji (N=55) se slažu. Iako većina roditelja smatra da su snažne osobe sa pozitivnim stavom prema budućnosti ostaje prisutna činjenica da tijekom pandemije izostaje podrška šire obitelji, pa su roditelji sami u ovom procesu prijelaza i prilagodbe i jedini akteri koji skrbe o djeci.

Roditelji na otvoreni tip pitanja u kojem se traži da navedu o kojem je prijelaznom objektu riječ navode nekoliko predmeta, 6 roditelja navodi plišance, 4 roditelja navodi igračke (dinosaure, autići, psići), 4 roditelja navodi dudu te 3 roditelja navodi deku. Broj roditelja koji je odgovorio na ovo pitanje jest 17 (N=17), 5 roditelja nije razumjelo pitanje te su pisali nepovezane odgovore, dok je njih 6 napisalo da je za vrijeme pandemije bilo zabranjeno nositi igračke u dječji vrtić. Odgovor jednog roditelja glasi: R1: „Nismo smijeli nositi prijelazni objekt zbog pandemije.“

Posljednja dva pitanja bila su isto tako otvorenog tipa gdje se od roditelja tražilo da navedu sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno negativno i pozitivno utjecala. Najčešći odgovori na pitanje: „Molim vas navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno **NEGATIVNO** utjecala:“ bili su da je to socijalna distanca, nemogućnost zajedničkog druženja i razdvajanje skupina u vrtiću, fizičko odvajanje od djedova i baka, zabranjen ulazak roditelja u prostore vrtića, brz i hladan pozdrav na ulaznim vratima te nošenje zaštitnih maski. Izdvojeni su značajno negativni odgovori nekoliko roditelja koji su ogorčeni ovom situacijom: R1: „Djeca su zbunjena jer ne znaju još sta je to virus a stalno slušaju o tome i već sami osjećaju neka ograničenja u životu kao i mi odrasli. Ekonomija je losa i općenito sve tako da korona je donijela mnogo zla i lošega ali sve ima svoj početak i kraj pa tako i taj virus.“, R2: „Jedno jako

negativno iskustvo na koje sam ogorčena je protokol održavanja završne priredbe na kojem je navedeno da samo 1 roditelj može biti prisutan (Stožer omogućava okupljanja do 100 ljudi trenutno), a nama ravnateljica i uprava brane okupljanje od 35 ljudi. Da li je normalno da jedan roditelj mora priredbu svog djeteta gledati preko ograde jer mu nije dopušten ulazak ili ostat doma . A kao druga opcija nudi se završna priredba online , smatram to psihičko maltretiranje djece i roditelja pogotovo na današnju situaciju kad je grad pun turista i raznih manifestacija poput Vinistre. Uglavnom mislim da djecu ne treba opterećivat sa Koronavirusom i tim pričama! Oni su ipak djeca i pričanje njima o nekoj distanci (nemoj grlit prijatelja u vrtiću i slično) smatram da je velika glupost, pustimo tu djecu na miru neka uživaju u djetinjstvu.“, R3: „Moje se dijete jako lako prilagođava i voli vrtić, te samim time nije bilo problema oko kretanja u vrtić. Nažalost je pandemija djeci uskratila izlete, putovanja, druženja povodom svečanosti što je dio djetinjstva koje neće moći nadoknaditi.“, R4: „Odvajanje na vratima i nemogućnost zajedničkih radionica u vrtiću.“, R5: „Nema zajedničkih izleta što je važan dio socijalizacije i iskustva tijekom odrastanja.“, R6: „Nedostatak bliskosti sa ljudima i djecom, zagrljaji i druženje.“, R7: „Negativan utjecaj na međuljudske odnose, komunikaciju sa novom okolinom.“, R8: „Negativno šta nismo mogli opuštено se družiti i boraviti sa bližnjima, uvijek u nekom grču i strahu da bi mogli biti odgovorni za nečiju bolest...“. Zabrinutost roditelja moguće je objasniti mogućnošću obolijevanja, gubitka posla i samim time financijske krize i nesigurnosti koja povećava stres. Promijenjeni način života tijekom pandemije zasigurno je utjecao na socio-emocionalni status pojedinca (Wu, Xu, 2020). U istraživanju Višnjic i Višković (2021) roditelji tvrde da se više nego inače igraju s djecom, iako većina roditelja procjenjuje da nema dovoljno vremena za igru. Ova proturječnost omogućuje zaključak da su roditelji iako provode više vremena sa djecom kod kuće pod utjecajem poslovnih obveza od doma što smanjuje vrijeme za igru. U istraživanju autorica Veselinović i Rendulić (2005) tijekom prijelaza i prilagodbe na vrtić zabrinut je mali postotak roditelja. Pretpostavlja se da su zabrinuti roditelji upravo oni čija djeca i nakon desetog dana adaptacije još uvijek na odvajanje reagiraju jakim plakanjem koje se ne smanjuje. Roditelji vidjevši drugu adaptiranu djecu postaju zabrinuti misleći da se njihovo dijete nikada neće adaptirati. Sukladno tome i ovim istraživanjem prema procjenama roditelja može se zaključiti da je vrlo mali postotak roditelja zabrinut i negativan tijekom perioda adaptacije.

Nakon negativnih komentara na pandemiju roditelji su odgovorili na pitanje: „*Molim vas navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno POZITIVNO utjecala:*“ te su najčešći odgovori bili da se povećao boravak na

otvorenom prostoru, važnost higijene, zbližavanje obitelji, briga o našim najbližima te o drugim osobama iako je veliki broj roditelja odgovorio da nema ništa pozitivno. Izdvojeno je originalni odgovore roditelja: R1: „*Za vrijeme lockdowna puno smo više bili zajedno uživali u malim zapravo velikim stvarima i zapravo nam ništa nije falilo jer smo bili zajedno. Puno smo igrali društvene igre.*“, R2: „*Učenje o odgovornosti i mogućnost prilagodbe na drugačiju situaciju.*“, R3: „*Rjeđe su oboljevala od uobičajenih bolesti, više smo vremena bili unutar obitelji, upoznali smo nove načine druženja i boravka na otvorenome.*“, R4: „*Po pitanju korone ona je donijela jedino više "prisiljenog" slobodnog vremena roditelja da mogu više boraviti sa svojom djecom šta je i dobro jer djeci treba puno pažnje (šta u mojem slučaju korona na to nije apsolutno utjecala jer ja sa svojom djecom provodim vrijeme kao i prije korone) normalno uz pridržavanje svih mjera zaštita i mogućnosti koje nam trenutna situacija uopće dozvoljava. Ali svježi zrak i vrijeme u prirodi nam ne može ni korona zabraniti, a djeci je i to dovoljno da budu sretna dok se druge mogućnosti ne vrate na staro (kao sta su igraonice na zatvorenom u zimskom periodu ,itd...).*“, R5: „*Pandemija nas je okrenula sebi samima i pokazala nam ono sto smo zaboravili, a to su vrijednosti OBITELJ i ZDRAVLJE.*“, R6: „*Obitelj je najvažnija stvar, koja sve čini pozitivnim. Ljudima su jasnije neke stvari, što čini život i što je dobro, onima koji žele biti svjesni života oko sebe. One druge ljude koji dopuštaju da im pandemija upravlja životom, treba pokušati osvijestiti.*“, R7: „*Još veća bliskost unutar obitelji, otvorena srca za pomaganje drugima, zahvalnost što smo zdravi i imamo posao koji puno ljudi nažalost nemaju.*“. Kako kaže autorica Kostelić-Martić (2020:52): „*Koronavirus možemo gledati kao nešto opasno, što on stvarno i je, ali ga možemo gledati i kao jednu vrstu izazova koji će nam dati priliku za novi, bolji i konstruktivniji život.*“ ispitanici roditelji kao da su čuli savjete autorice Kostelić-Martić te se ponašaju u skladu s njima.

6.3. Organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive odgajatelja

Odgajatelji su na pitanja odgovarali putem online anketa. Anketa je sastavljena od uvodnog djela, pitanja vezana za ispitivanje tijeka adaptacije, skale procjene suradnje s dječjim vrtićem tijekom prilagodbe, skala optimizma (LOT) i zadovoljstva životom.

Pitanja povezana uz ispitivanje tijeka adaptacije sastoje se od tri pitanja Likertovog tipa sa skalama stupnjeva od 1 do 5, dok je u četvrtom pitanju moguće zaokružiti više odgovora. To

su sljedeća pitanja: „Općenito kvaliteta suradnje s odgajateljima mojeg djeteta tijekom pandemije je: 1) Vrlo visoka, 2) Visoka, 3) Srednja, 4) Niska, 5) Vrlo niska; Tijekom adaptacije tijekom pandemije je bilo poteškoća: 1) u potpunosti je bilo, 2) djelomično je bilo, 3) i bilo je i nije bilo, 4) djelomično nije bilo, 5) u potpunosti nije bilo; Adaptacija tijekom pandemije je protekla: 1) zadovoljavajuće, 2) djelomično zadovoljavajuće, 3) osrednje, 4) djelomično nezadovoljavajuće, 5) nezadovoljavajuće; Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate: (moguće zaokružiti više odgovora) 1) dječjim temperamentom, 2) temperamentom roditelja, 3) vrstom privrženosti između roditelja i djeteta, 4) (ne)pripremljenosti roditelja i djeteta na novu situaciju, 5) načinu komunikacije roditelja i djeteta, 6) planom i načinom organizacije adaptacije u vrtića, 7) općom obiteljskom situacijom tog djeteta, 8) posebnim potrebama ovog djeteta, 9) načinom suradnje s roditeljem/ima, 10) čestom pobolijevanju djeteta, 11) nečim drugim:“.

U *Tablici 7.* prikazani su rezultati deskriptivne statistike za procjenu roditelja o kvaliteti tijeka adaptacije.

Tablica 7: Rezultati deskriptivne statistike za procjenu odgajatelja o kvaliteti tijeka adaptacije

Pitanja tijeka adaptacije	M	SD	RASPON
„Općenito kvaliteta suradnje s roditeljima djece tijekom pandemije je:“	3,68	,77	2-5
„Tijekom adaptacije tijekom pandemije je bilo poteškoća:“	2,29	1,15	1-4
„Adaptacija tijekom pandemije je protekla:“	4,29	,71	3-5
„Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate:“	1) dječjim temperamentom (N=3), 9) načinom suradnje s roditeljem/ima (N=10), 4) (ne)pripremljenosti roditelja i djeteta na novu situaciju (N=9), 6) planom i načinom organizacije adaptacije u vrtiću (N=15)		

Prema podacima iz *Tablice 7.* zaključuje se da su odgajatelji procijenili da je suradnja s roditeljima djece tijekom pandemije srednje visoka ($M=3,68$, $SD=,77$, Raspon=2-5) što je u korelaciji sa rezultatima dobivenih od roditelja. Isto tako na pitanje „*Tijekom adaptacije tijekom pandemije je bilo poteškoća:*“ odgajatelji prema podacima ($M=2,29$, $SD=1,15$, Raspon=1-4) smatraju da je djelomično bilo poteškoća što je normalno s obzirom na otežane uvjete u kojima se odvijala adaptacija. Iako je organizacija u velikoj mjeri promijenjena odgajatelji su zadovoljni kako je adaptacija tijekom pandemije protekla ($M=4,29$, $SD=,21$, Raspon=3-5), što dokazuje i činjenica da je raspon minimuma i maximuma između 3 i 5, odnosno niti jedan odgajatelj nije nezadovoljan ili djelomično nezadovoljan tijekom adaptacije. Na posljednje pitanje o tijeku adaptacije tijekom pandemije odgajatelji su imali mogućnost višestrukog odabira odgovora te su najčešće birali plan i način organizacije adaptacije u vrtiću ($N=15$). Isto tako smatraju bitnim način suradnje s roditeljem/ima ($N=10$) te (ne)pripremljenost roditelja i djeteta na novu situaciju ($N=9$). Za razliku od roditelja koji su u većini kombinacija imali dječji temperament, samo ($N=3$) odgajatelja vide djecu kao odgovorne o kojima ovisi tijek adaptacije, naprotiv na prvo mjesto stavljaju sebe i način na koji će oni organizirati i pripremiti kontekst. Iz navedenog se zaključuje da je kod većine odgajatelja stara paradigma zamijenjena novom paradigmom.

Zanimljivo je što je na pitanje „*Profesionalno sam se educirao iz područja prijelaza i prilagodbe*“ 13 odgajatelja odgovorilo potvrdno, a ostalih 15 se nije dodatno educiralo i na pitanje „*Profesionalno sam se educirao iz područja suočavanja s pandemijom, mentalnog zdravlja, itd....*“ čak 9 odgajatelja odgovorilo je „DA“, dok je njih 19 odgovorilo „NE“. Veliki broj odgajatelja se dodatno educirao iz područja koja se ovim istraživanjem nastoje istražiti što je veoma pohvalno i zanimljivo. Odgajatelji su sami pronalazili online edukacije i educirali se kako bi ostali u koraku s vremenom i mogli se prilagoditi novim okolnostima u kojima se našao cijeli svijet. Kako kaže autorica Miljak (2015) profesionalni razvoj nije samo individualni proces napredovanja, on postaje proces u kojem se mijenja cjelokupna kultura predškolske ustanove. pandemije ustanova sa svim svojim sudionicima zatekla se u novoj situaciji na koju su djelovali svi njeni zaposlenici, te ih ništa nije moglo tako dobro pripremiti za kompleksno područje prakse kao sama praksa. U vrtiću treba osigurati ozračje koje doprinosi svakodnevnom i trajnom stjecanju znanja i istraživanju kao i njihovom profesionalnom napretku i razvoju, a posebice je to važno tijekom kritičnih perioda kao što je prijelaz i perioda kao što je pandemija Koronavirusa.

Rezultati prikazani u *Tablici 8.* prikazuju skalu procjene roditelja o suradnji s dječjim vrtićem tijekom prilagodbe, skalu optimizma i zadovoljstva životom.

Tablica 8: Rezultati deskriptivne statistike za procjenu odgajatelja o suradnji s dječjim vrtićem, optimizam i zadovoljstvo životom

Procjena odgajatelja	M	SD	RASPON
Suradnja s dječjim vrtićem	4,13	,35	3,26-4,70
Optimizam	4,24	,64	2,33-5
Zadovoljstvo životom	4,04	,72	1,80-5

Prema podacima iz *Tablice 8.* zaključuje se da odgajatelji visoko procjenjuju suradnju s dječjim vrtićem (M=4,13, SD=,35, Raspon=3,26-4,70) što potvrđuje da postoji dobar način komunikacije između roditelja i odgajatelja te da oni međusobno dobro surađuju. Odgajatelji (N=23) 82% u potpunosti se slažu da: „*Prije polaska djeteta u jaslice / vrtić, roditelji su dobili nove izmijenjene informacije i savjete u skladu sa novonastalom situacijom uzrokovanom Koronavirusom.*“ te smatraju (N=24) 86% da: „*Informacije i savjete koje roditelji dobiju u vrtiću pomažu im u olakšavanju prilagodbe djece na jaslice / vrtić.*“. Isto tako svi ispitani odgajatelji (N=28) 100% slažu se sa tvrdnjom: „*Kao odgajatelj, imam važnu ulogu u procesu prilagodbe djece u vrtiću.*“ što dokazuje da su odgajatelji svjesni svoje uloge te da njihov primarni cilj nije samo poučavati djecu već sudjelovati u njihovoj radosti otkrivanja (Nenandić, 2002). Dokaz da postoji dobra suradnja i komunikacija između odgajatelja i roditelja jest činjenica da se čak 86% odgajatelja (N=24) slaže sa tvrdnjom: „*Roditelji od mene traže stručne savjete s ciljem olakšavanja prilagodbe djece u vrtiću.*“. Odgajatelji i roditelji u suradnji prate interese i potrebe djece te sukladno tome organiziraju daljnji tijek adaptacije (N=26). Isto tako odgajatelji smatraju da: „*Informacije i savjete koje dajem roditeljima im pomažu da se lakše suočavaju s izazovima tijekom prilagodbe njihovog/ve djeteta/ce u jaslicama / vrtiću.*“ u čak 96% slučajeva (N=27). Kad su roditelji uključeni u rad vrtića stav roditelja o njima samima, vrtiću i svim zaposlenima postaje snažniji i jasniji što dovodi do toga da roditelji bolje razumiju informacije i više se samostalno uključuju u rad vrtića, čime oblikuju i doprinose razvoju pozitivne kulture ustanove (Ljubetić, 2014). Odgajatelji i roditelji trebaju tijesno surađivati kako bi stvarali prilike za učenje u oba prirodna konteksta. Iako je tijekom pandemije

Koronavirusa organizacija prijelaza u velikoj mjeri promijenjena i modificirana odgajatelji (N=23) kažu da: „*Većina djece nema težak prijelaz iz obiteljskog doma u jaslice/vrtić tijekom pandemije.*“ čime se zaključuje da je organizacija prijelaza usklađena prema interesima djece te nove organizacije nisu samo negativne nego postoje i pozitivne strane koje se mogu iskoristiti u budućim prijelaznim razdobljima. „*Organizacija prijelaza tijekom pandemije Koronavirusa zahtijeva od odgajatelja dodatnu edukaciju, trud i vrijeme.*“ sa ovom tvrdnjom slaže se 93% odgajatelja (N=26) što potvrđuje da je tijekom pandemije bilo potrebno izmijeniti organizaciji te stvoriti novu koja će biti u skladu sa epidemiološkim mjerama ali isto tako u skladu sa potrebama djece. Jedna od različitosti prije i za vrijeme pandemije jest u organizaciji prostorno-materijalnog i socijalnog okruženja vrtića. U Reggio pedagogiji okruženje ima toliku važnost da ga smatraju trećim odgajateljem. Odgajatelji pripremaju pedagoški oblikovano okruženje za što se posebno i prijevremena pripremaju. Za vrijeme pandemije adaptacija djece održavala se većinom na otvorenom prostoru što je ograničavalo odgajatelje, isto tako bio je zabranjen neoblikovan materijal kao što je pijesak, plastelin, glinamol... Okruženje šalje djeci signale što odgajatelji misle i očekuju od njih te djeca primaju snažne i jasne poruke o sebi te se ponašaju u skladu sa tim porukama. Kontekst vrtića oblikuje djecu te je veoma važno uložiti puno vremena i truda u kvalitetnu organizaciju prostora, a posebice za vrijeme pandemije. Odgajatelji iz tog razloga znaju koliko vremena i truda, ali i dodatne edukacije zahtijeva ovaj veliki i važan korak. Okruženje se stvara zajednički u interakciji sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa te to postaje stvaralački proces (Einarsdottir, Jo'nsdottir, 2019). Odgajatelji (N=23) smatraju da: „*Prilagodba djeteta na vrtić ima snažan utjecaj na kasniji cjelokupni razvoj djeteta.*“ te iz tog razloga ulažu toliki trud i vrijeme za pripremu ovog važnog događaja i perioda u životima djece. Odgajatelji (N=27) izravno razgovaraju s djecom o njihovim potrebama, interesima i strahovima tijekom prijelaza i prilagodbe. Prema suvremenom ekološko-dinamičkom pristupu dijete je stavljeno u fokus te nema smisla organizacija ukoliko nismo pitali dijete kako se osjeća i što misli o situaciji (Tatalović Vorkapić, Polanec, 2019). Prema djeci treba uvijek biti iskren, cilj razgovora s djecom je pružiti podršku, informirati ih i pokazati im da su odgajatelji uvijek tu za njih. Kada djeca osjete da su njihove bliske osobe voljne razgovarati sa njima postoji veća šansa da će zatražiti pomoć i obratiti im se (Selak Bagarić, Katana, 2020). Isto tako (N=24) odgajatelja smatra se dovoljno kompetentnima i educiranima o potrebama i interesima djece tijekom prijelaza i adaptacije. Odgajatelji (N=25) su zadovoljni kvalitetom prijelaza i načinom adaptacije koji se odvijaju u ustanovi u kojoj rade. Preko online *Viber* aplikacije održavaju (N=19) kontakt sa roditeljima slanjem fotografija i videozapisa njihove djece. Odgajatelji smatraju (N=27) da: „*U suradnji s roditeljima gradim odnos*

povjerenja.“. Isto tako odgajatelji (N=26) samostalno iniciraju individualne konzultacije s roditeljima te odgajatelji (N=26) svakodnevno roditeljima iznose povratne informacije. Sa tvrdnjom: „*Ponekad se moja očekivanja razlikuju od očekivanja roditelja.*“ slaže se 90% odgajatelja (N=25) iako u slučaju različitih pogleda (roditelja/skrbnika i stručnih suradnika) na određeni aspekt odgoja i obrazovanja, uspješno pronalazimo kompromis sa čime se slaže 86% odgajatelja (N=24). Kako bi odgajatelj bio odgovoran profesionalac bitna je njegova suradnja i partnerstvo sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa, posebice suradnja sa roditeljima, temelj je uspješnog odgojno-obrazovnog rada (Miljak, 2015). Odgajatelji trebaju biti otvoreni za istraživanje koje će ih dovesti do promjene u njihovim stavovima i razmišljanjima, na taj će način odgajatelji moći prihvatiti tuđa, drugačija razmišljanja. Svakodnevnom otvorenom komunikacijom sa roditeljima jedni od drugih uče i stječu nova znanja i iskustva. Posebno je važno prihvaćati, poslušati i dijeliti drugačije značenje, odnosno poslušati jedan drugoga i postići novo značenje. Iako često dolazi do neslaganja sa drugačijim mišljenjima ključno je naučiti slušati i uvažavati jedni druge (Bohm, 2009).

Procjena optimizma (M=4,24, SD=,64, Raspon=2,33-5) i procjene zadovoljstva životom (M=4,04, SD=,72, Raspon=1,80-5) djelomično su visoke što je iznimno dobro. Odgajatelji (N=26) smatraju da je obrazovni sustav je u funkciji razvoja i napretka djeteta. Sa česticom iz ankete: „*Kvaliteta prilagodbe djeteta u vrtiću ovisi o odnosima između obitelji i vrtića.*“ slaže se (N=25) odgajatelja. Odgajatelji (N=22) i u nesigurnim vremenima (kao što je pandemija Koronavirusa) obično očekuju najbolje. Isto tako kada je u pitanju njihova budućnost uvijek su optimistični sa čime se slaže (N=25) odgajatelja te nitko od odgajatelja nije odgovorio da se ne slaže. Odgajatelji (N=26) slažu se sa tvrdnjom: „*Sve u svemu, očekujem da će mi se dogoditi više dobrih nego loših stvari.*“. Veoma je važno zamišljati budućnost na način da je sve završilo najbolje što je moglo, odnosno razmišljati pozitivno jer je optimizam povezan s fizičkim i mentalnim zdravljem te se zahvaljujući optimizmu razvija snažniji imunološki sustav i reakcije (Vranić, 2020). Svojim životom zadovoljno je (N=23) odgajatelja što je postotak od 83%. Može se zaključiti da postoji povezanost između rezultata odgajatelja i djece u kojima obje ispitane strane pokazuju visoku razinu optimizma i zadovoljstva životom. U grupi koju vodi odgajatelj koji je optimističan i ima pozitivan odnos prema radu djeca se osjećaju prihvaćeno, motivirano i veselo te u skupini vlada opuštena i bezbrižna atmosfera koja doprinosi razvoju samopouzdanja, suradničkih odnosa koji su pozitivni te zdravom razvoju djece (Tatalović Vorkapić i Jelić Puhalo, 2016). Ukoliko se djeca u odnosima sa roditeljima i odgajateljima susreću sa toplim pristupom i pozitivnim pogledima na svijet, postoji veća

moćnost da će usvojiti optimizam i nadu te biti zadovoljni u životu. Iz tog razloga je visoka razina zadovoljstva životom odgajatelja ključna za kvalitetan odgojno-obrazovni rad. U grupi u kojoj radi optimističan i zadovoljan odgajatelj sigurno neće ponestati smijeha i pozitivnih emocija. Istraživanja su dokazala da pojedinci koji su zadovoljni svojim životima imaju kvalitetnije i dugotrajnije brakove, otporniji su na stresne situacije, predaniji su poslu, imaju bolji socijalni život, zdraviji su i emocionalno stabilniji (Brajša-Žganec i Kaliterna Lipovčan, 2006). Svi odgajatelji (N=28), 100%, smatraju da su do sada ostvarili važne stvari koje žele u životu. Sa tvrdnjom: „*Pandemija Koronavirusa je značajno negativno utjecala na prijelaz i adaptaciju koji su već sami po sebi izazovni za djecu i roditelje.*“ u potpunosti se slaže 43% odgajatelja, dok se njih 32% u potpunosti ne slaže, ostali odgajatelji se možda slažu. „*Zbog pandemije manje sam u mogućnosti utješiti dijete dodirrom, grljenjem i drugim oblicima taktilne interakcije.*“ odgajatelji u 60% slučajeva, odnosno (N=17) slažu se sa tvrdnjom što nije pohvalno jer je pandemija dovela do fizičkog odvajanja jednih od drugih što se odrazilo i na djecu. Odgajatelji (N=24) za razliku od roditelja slažu se sa tvrdnjom da: „*Zaštitne maske značajno otežavaju rad u skupini, posebice kada je adaptacija u tijeku.*“ te nitko od odgajatelja nije rekao da se ne slaže. Odgajatelji su u velikoj većini od 90% (N=25) sposobni prilagoditi se na promjene. Isto tako (N=25) odgajatelja vjeruje da može ostvariti svoje ciljeve čak i kad postoje prepreke. „*Kad sam pod pritiskom, ostajem usredotočen i jasno razmišljam.*“ sa ovom tvrdnjom slaže se (N=26) odgajatelja. Veoma je bitno da odgajatelji u velikoj većini (N=26), 93%, misle da su snažne osobe kod rješavanja životnih izazova i problema.

Odgajatelji na otvoreno pitanje u kojem se tražilo da navedu prijelazne objekte koje su djeca donosila u vrtić svi (N=28) odgovaraju iako je tijekom pandemije bilo zabranjeno donositi igračke, dekice, krpice i predmete iz vlastitog doma. Odgajatelji navode kao prijelazne objekte dude (N=9), plišance (N=5), igračke (autiće, lutkice, medvjediće) (N=4), dekice/krpice (N=4), bočice (N=3), jastuke (N=2) te je jedan odgovor nepovezan.

Posljednja dva pitanja bila su otvorenog tipa gdje se od odgajatelja tražilo da navedu sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno negativno i pozitivno utjecala. Iako su svi odgajatelji (N=28) odgovorili na oba pitanja izdvajamo neke od odgovora. Na pitanje: „*Molim vas navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno NEGATIVNO utjecala:*“ odgovori su sljedeći: O1: „*Manja mogućnost maženja, grljenja, nošenja u krilu.*“; O2: „*Manjak komunikacije oči u oči sa roditeljima!*“; O3: „*Ne održavamo roditeljske sastanke, radionice, druženja i sl.*“; O4: „*Ne grljenje djece, ne ostanak roditelja u grupi, kratko zadržavanje,*

nemogućnost održavanja roditeljskih sastanaka i informacija uživo.“; O5: *„Nema izleta, kazališta, druženja sa ostalim skupinama.“*; O6: *„Nema više kontakta, nema humanosti, svi smo postali divlji.“*; O7: *„Nemogućnost frontalnog (oči u oči) svakodnevnog razgovora sa roditeljima.“*; O8: *„Nemogućnost ulaska roditelja u zgradu te upoznavanje sa prostorima gdje borave djeca. Roditeljima fale radionice i roditeljski sastanci uživo.“*; O9: *„Nemogućnost ulaska u prostore vrtića (od strane roditelja), brzi i hladni rastanci na vratima vrtića, zaštitne maske koje dodatno otežavaju situaciju (dijete ne vidi facijalnu ekspresiju roditelja i odgajatelja te ne razumije sve što su rekli), strah od strane roditelja zbog virusa, roditelji ne znaju što će biti sutra te to prenose i na djecu (zabrinutost)...“*; O10: *„Nismo mogli utješiti dijete kako bi inače, zagrlili, mazili, poljubili.“*; O11: *„Otežana komunikacija sa roditeljima, stručnim timom. Sve je uglavnom online, tj. najveći problem je socijalna distanca kako u vrtiću tako i u ostalim aspektima života.“*; O12: *„Roditelji ne mogu ulaziti u vrtić i ne poznaju prijatelje svoje djece.“*

Na drugo pitanje: *„Molim vas navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno POZITIVNO utjecala:“* četiri odgajatelja odgovorilo je da ne vide pozitivne aspekte, primjer jednog takvog odgovora: O1: *„Ne mogu istaknuti pozitivan utjecaj koronavirusa na prijelaz i prilagodbu.“* Ostali odgovori bili su pozitivni te izdvajamo nekoliko: O2: *„Više se cijeni zdravlje i sloboda kretnje.“*; O3: *„Minimalno zadržavanje roditelja u vrtićkim skupinama.“*; O4: *„Roditelji poštuju pravila grupe, dolasci, odlasci, ispričnice. Daju informacije o bolestima djece. Djeca se više drže higijenskih navika.“*; O5: *„Prilagodba na otvorenom prostoru.“*; O6: *„Ponekad je djeci teža prilagodba kad ih roditelji guraju u igru i ne daju im vremena da promatraju ostalu djecu. Kratki odnos s roditeljima kod dolaska ili odlaska djeteta ostavlja nam više vremena za posvećenost djeci.“*; O7: *„Povezanost osoba, suosjećanje.“*; O8: *„Higijenske navike su došle do izražaja i djeca su ih usvojila još više.“*; O9: *„Lakše i brže odvajanje djece od roditelja.“*; O10: *„Briga jednih o drugima, veća organiziranost i red.“*

6.4. Usporedba utvrđene organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive djece, roditelja i odgajatelja

Roditelji ($M=4,29$, $SD=,87$) i odgajatelji ($M=3,68$, $SD=,77$) procjenjuju visoku kvalitetu suradnje jednih sa drugima tijekom pandemije, iako roditelji ipak smatraju da je suradnja bila na višoj razini nego što to smatraju odgajatelji.

Gotovo da nije bilo poteškoća tijekom adaptacije tijekom pandemije smatraju roditelji ($M=1,59$, $SD=1,09$), dok odgajatelji procjenjuju ($M=2,29$, $SD=1,15$) da je ipak bilo malo poteškoća više nego su to procijenili roditelji.

Vrlo visoko su procijenili tijek adaptacije i roditelji ($M=4,65$, $SD=,72$) i odgajatelji ($M=4,29$, $SD=,71$) što dokazuje da su obje strane zadovoljne međusobnom komunikacijom i partnerstvom, odnosno imaju gotovo jednako gledište na situaciju u kojoj su se zatekli što se može objasniti kontekstom življenja koji utječe jednako na obje strane.

Jedna od većih razlika između roditelja i odgajatelja jest činjenica na koji način objašnjavaju tijek adaptacije. Roditelji smatraju da je za tijek adaptacije odgovoran dječji temperament ($N=19$) što govori o njihovoj percepciji da je dijete odgovorno i da adaptacija ovisi o djetetu, odnosno njegovom temperamentu. Ukoliko je njihovo dijete „poslušno i dobro“ adaptacija će proći bez ikakvih poteškoća što naravno nije istina. Tijek adaptacije ne ovisi o dječjem temperamentu jer je to zastarjeli pristup odnosno stara paradigma, za razliku od stare, nova paradigma govori o važnosti djeteta kao ljudskog bića, sa svim svojim osobinama i karakteristikama, o djetetu koji razumije i razmišlja već od najranijih godina života (Vujičić, 2011). „Zadaća“ roditelja i odgajatelja jest da stave dijete u fokus i da pripreme i organiziraju kulturu vrtića koja je prema interesima sve djece. Isto tako veoma su važne međusobne interakcije između svih dionika ovog procesa, kao i interpersonalni i intrapersonalni čimbenici. Ukoliko dijete osjeti opuštenost, sigurnost i povjerenje u očima roditelja lakše će prihvatiti nepoznatu okolinu i odvojiti se u okruženje koje je odobreno od njegove sigurne baze (roditelja/primarnog skrbnika). Za razliku od roditelja samo ($N=3$) odgajatelja reklo je da je dječji temperament odgovoran za tijek adaptacije. Velika većina odgajatelja ($N=15$) smatraju da je veoma važan plan i način organizacije adaptacije u vrtiću te ($N=10$) način suradnje sa roditeljem/ima. Roditelji razmišljaju na drugačiji način i u prvi plan (osim dječjeg temperamenta) stavljaju način komunikacije roditelja i djeteta ($N=26$) te vrstu privrženosti između roditelja i djeteta ($N=15$). Zaključno roditelji objašnjavaju tijek adaptacije stavljajući na prvo mjesto sebe i dijete i njihov odnos, dok odgajatelji veliku važnost pridaju organizaciji te suradnji sa roditeljima.

Roditelji procjenjuju visoku suradnju sa dječjim vrtićem ($M=3,92$, $SD=,35$), veoma su optimistični ($M=4,12$, $SD=,63$) i zadovoljni u životu ($M=4,18$, $SD=,72$). Veoma slični rezultati vidljivi su i kod odgajatelja gdje oni procjenjuju nešto višu suradnju sa dječjim vrtićem ($M=4,13$, $SD=,35$) od roditelja, optimističniji su od roditelja ($M=4,24$, $SD=,64$) ali su manje

zadovoljni u životu ($M=4,04$, $SD=,72$). Općenito roditelji i odgajatelji prikazuju visoku razinu suradnje sa dječjim vrtićem, veoma su optimistični i zadovoljni u životu.

„Zbog pandemije manje sam u mogućnosti utješiti dijete dodirom, grljenjem i drugim oblicima taktilne interakcije.“ odgajatelji u 60% slučajeva, odnosno ($N=17$) slažu se sa tvrdnjom, u suprotnosti sa time roditelji ($N=53$) kažu da im ne smetaju nagli i brzi rastanci na vratima vrtića i da nisu dodatno uznemirili njihovo dijete i njih. Djeci ($N=38$) ne nedostaje da ih mama/tata otprate do njihove sobe, isto tako ($N=42$) djece ne nedostaje da im roditelji pomažu oblačiti papuče i skidati jaknu nego više vole sami sve činiti. Ovaj podatak ukazuje da je pandemija Koronavirusa potakla i u još većoj mjeri razvijala samostalnost kod djece što je jedna od pozitivnih strana. Podatak koji bi trebao biti analiziran sa dozom opreza jest činjenica smanjenog fizičkog kontakta, odnosno utjehe djece kada je njima najpotrebnije. Iako djeca i roditelji nisu primijetili smanjen fizički kontakt, odgajatelji odgovaraju da su manje nego prije mogli utješiti dijete dodirom, grljenjem i drugim oblicima taktilne interakcije što je zabrinjavajuće. Ukoliko pandemija i epidemiološke mjere potraju i budu prisutne u nadolazećim procesima prijelaza i prilagodbe ovaj podatak bi trebalo analizirati i pronaći adekvatno rješenje jer će u suprotnom imati negativan učinak na djecu. Epidemiološke mjere koje su napisane za dječje vrtiće trebale bi na prvo mjesto staviti dobrobit djeteta.

Odgajatelji se u velikoj većini ($N=24$) slažu sa tvrdnjom: „Zaštitne maske značajno otežavaju cijelu situaciju, posebice kada je adaptacija u tijeku.“ dok su odgovori roditelja bili različiti te je ($N=17$) roditelja reklo da se u potpunosti ne slaže i ($N=17$) roditelja reklo da se u potpunosti slaže. Zanimljivo je što na pitanje „Moje dijete tijekom prilagodbe na jaslice / vrtić pokazivalo je strah od zaštitnih maski za lice.“ ($N=51$) roditelja, odnosno 77,3% odgovara da njihovo dijete nije pokazivalo strah od zaštitnih maski što se podudara sa podacima djece gdje je ($N=60$) djece reklo da se ne boji zaštitnih maski za lice. Iako djeci ne smeta što odrasli moraju nositi zaštitne maske ($N=61$) djece reklo je da im nedostaje mogućnost gledanja lica odraslih i promatranja facijalne ekspresije dok im se netko obraća i razgovara sa njima. Zanimljivo je što djeca ($N=38$) ne razumije što odrasla osoba govori dok ima zaštitnu masku na licu. Jedno od mogućih rješenja za ovu situaciju jest činjenica da se umjesto zaštitnih maski nose prozirni viziri kroz koje se vidi lice, a opet štite od međusobne zaraze.

Odgajatelji ($N=25$) kao i roditelji ($N=48$) sposobni su prilagoditi se na promjene što predstavlja veliku većinu i odgajatelja i roditelja. Isto tako ($N=25$) odgajatelja i ($N=59$) roditelja vjeruje da može ostvariti svoje ciljeve bez obzira na prepreke. „Kad sam pod pritiskom, ostajem usredotočen i jasno razmišljam.“ sa ovom tvrdnjom slaže se ($N=26$) odgajatelja i ($N=56$)

roditelja. Veoma je bitno da odgajatelji u velikoj većini (N=26) misle da su snažne osobe kod rješavanja životnih izazova i problema kao što to misle i roditelji (N=55). Djeca na pitanja jesu li sretna i smiju li se, zabavljaju i igraju svaki dan u vrtiću svi (N=69), 100%, odgovaraju potvrdno. Zaključno i roditelji i odgajatelji i djeca pokazuju visoku razinu slaganja sa tvrdnjama o sreći, životnim promjenama i načinu funkcioniranja u novim okolnostima uzrokovanim pandemijom Koronavirusa. Roditelji (N=55) su rekli: „*Zadovoljan sam načinom adaptacije koji se odvija u ustanovi u koju je uključeno moje dijete.*“ te (N=59) smatraju da je njihovo dijete adekvatno prilagođeno na jaslice / vrtić. Odgajatelji (N=23) kažu da: „*Većina djece nema težak prijelaz iz obiteljskog doma u jaslice/vrtić tijekom pandemije.*“. Pohvalna je činjenica da su sudionici svjesni situacije u kojoj se nalaze i spremni su nositi se sa stresom i teškim okolnostima u kojima su se zatekli. Isto tako zadovoljni su tijekom adaptacije i načinom organizacije iste tijekom pandemije Koronavirusa.

Može se zaključiti da su vrlo slični stavovi, odnosno percepcije djece, roditelja i odgajatelja što se može prepisati utjecajem jednih na druge, odnosno kontekstom življenja koji je isti za sve ispitanike. Svi ispitanici žive, odnosno borave u Istarskoj županiji što nam objašnjava sličnost u mišljenjima. Kao što kaže Bruner (2000) kontekst utječe na osobe više nego što mi mislimo, način življenja, ljudi koji nas okružuju, vlast koja indirektnim putem djeluje na osobe, mentalitet i sl.

Razdoblje prilagodbe djeteta na vrtić, često predstavlja vrlo stresno iskustvo za djecu, roditelje i odgajatelje. U istraživanju Veselinović, Rendulić (2005) rezultati samoprocjene odgajatelja govore da je njihova iscrpljenost tijekom razdoblja adaptacije prosječna što je slično rezultatima dobivenim ovim istraživanjem iako je provedeno u vrijeme pandemije. Isto tako iz perspektive djece mali broj djece pokazuje simptome stresa tijekom odvajanja od roditelja te najčešće reagiraju plačem koji kratko traje (Veselinović, Rendulić, 2005). Zaključno, pozitivan stav roditelja, odgajatelja i djeca sigurno je utjecao na sam proces adaptacije koji su roditelji i odgajatelji procijenili vrlo visoko, odnosno smatraju da je adaptacija tijekom pandemije protekla zadovoljavajuće.

7. ZAKLJUČAK

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je ispitati organizaciju prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa, i to iz tri različite perspektive: perspektiva djece, roditelja i odgajatelja. Prijelaz i prilagodba predstavljaju vrijeme koje iz godine u godinu donosi veliki izazov kako za djecu tako i za roditelje i odgajatelje. Stvara se zajednički suživot u kojem svi sudionici uče nova pravila i prilagođavaju se drugačijim okolnostima od uobičajenih, dolazi do stvaranja novih odnosa te promjena unutar svake osobe pojedinačno. U vrijeme pandemije koja je novost za cijeli svijet organizacija prijelaza i prilagodbe svima postaje prva takva situacija sa kojom se nikada još nisu susreli u životu te iz tog razloga stvara dodatna pitanja i stres u očima djece, roditelja i odgajatelja.

Temeljem postavljenih istraživačkih problema ovog istraživanja proučene su organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive djece, roditelja i odgajatelja te je provedena analiza u odnosu na osnovne socio-demografske varijable. Isto tako provedena je usporedba utvrđenih organizacija prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa iz perspektive djece, roditelja i odgajatelja. Iz rada je vidljivo da je cilj ostvaren i da su postavljene hipoteze u potpunosti potvrđene.

Prva hipoteza istraživanja je u potpunosti potvrđena gdje je temeljem perspektive djece utvrđena promjena organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa u odnosu na dosadašnje organizacije praksi prijelaza. Kroz pitanja postavljena polustrukturiranim intervjuom djeca smatraju da postoje razlike prije i sada, odnosno uviđaju da više vremena provode vani na otvorenom prostoru, svakodnevno mjere temperaturu, češće peru ruke i više brinu o osobnoj higijeni, roditelji ih više ne smiju otpratiti do njihove sobe, okruženi su zaštitnim maskama za lice koje su se toliko „udomaćile“ da ih djeca više i ne primjećuju, odnosno ne pokazuju strah od maski...Nadalje, u potpunosti je potvrđena i druga hipoteza koja glasi: „*Očekuje se da će temeljem perspektive roditelja biti utvrđene promjene organizacije prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa u odnosu na dosadašnje organizacije praksi prijelaza.*“. Roditelji iako prema rezultatima istraživanja pokazuju djelomično visoke procjene optimizma i zadovoljstva životom smatraju da postoje razlike u organizaciji prijelaza ali ostaju pozitivni i zadovoljni su tijekom adaptacije, suradnjom sa vrtićem i zajednicom. Slično roditeljima, procjenjuju i odgajatelji čime je u potpunosti potvrđena i treća hipoteza. Perspektiva odgajatelja nešto je drugačija od roditelja iako i odgajatelji potvrđuju razlike u organizaciji prijelaza prije i za vrijeme pandemije. Sukladno

prijašnjim hipotezama potvrđena je i četvrta hipoteza gdje se očekuje da će se perspektive djece, roditelja i odgajatelja o organizaciji prijelaza iz obitelji u dječji vrtić tijekom pandemije Koronavirusa u odnosu na dosadašnje organizacije praksi prijelaza razlikovati.

Prema dobivenim rezultatima može se zaključiti da postoje promjene i razlike u organizaciji prijelaza i prilagodbe prije i za vrijeme pandemije što je bilo i pretpostavljeno. Pandemija Koronavirusa donosi sa sobom mnogobrojne promjene koje mijenjaju način funkcioniranja cijelog svijeta. Ono što je nekada bilo normalno, u vrijeme pandemije više nije, došlo je novo vrijeme na koje se svi ljudi pokušavaju naviknuti i nastoje naučiti živjeti u novim okolnostima. Prijelaz i prilagodba iako su i prije bili veoma stresni i predstavljali veliki korak u današnje vrijeme javlja se još jedan aspekt koji ih povećava, a riječ je o pandemiji Koronavirusa. Rezultati dobiveni ovim istraživanjem dopuštaju zaključiti da su djeca, roditelji i odgajatelji u ovim stresnim okolnostima pronašli zadovoljstvo i ostali optimistični što se može objasniti ljudskom sposobnošću da i u najgorim uvjetima i vremenima pronađu smisao u životu. Upravo su izazovna vremena često pravi trenutak za napraviti promjenu jer uvijek na kraju tunela dolazi svjetlost. Ljudi su se naviknuli na novonastalu situaciju i postalo je normalno i prirodno živjeti uz pridržavanje epidemioloških mjera. Navedeno dokazuje da djeca, roditelji i odgajatelji nisu pokazali negativan stav prema zaštitnim maskama za lice, nije im smetalo što su se pozdravljali na vratima vrtića, što su većinu vremena provodili na otvorenom prostoru, komunicirali online putem *Viber* aplikacije te primali nedovoljno razumljive informacije i upute. Može se pretpostaviti da je za ovakav stav zaslužna procjena roditelja i odgajatelja koji smatraju da je adaptacija prošla uspješno i bez poteškoća. Jedna od velikih ograničenja tijekom razdoblja adaptacije jest nemogućnost nošenja prijelaznog objekta koji je u teorijskom djelu rada objašnjen kao veoma važan faktor i prediktor za uspješniju adaptaciju. Naime, djeci prijelazni objekt predstavlja sigurnost, odnosno nešto što ga podsjeća na figuru privrženosti i što ga umiruje. Tijekom pandemije bilo je zabranjeno donositi prijelazne objekte te je 100% djece prema rezultatima istraživanja reklo da nije donosilo prijelazni objekt. Postavlja se pitanje „Gdje je tu dijete?“, zar ne bi dijete trebalo biti na prvom mjestu kao nešto najvrijednije prema kojem se organizira cijeli sustav. Tijekom pandemije zanemaren je dječji interes na razini države te se epidemiološke mjere kose sa dobrobiti djeteta. Za razliku od toga trebalo bi učiti upravo od djece posebice tijekom vremena kao što je pandemija jer su djeca uvijek prisutna „tu i sad“ te oni žive u trenutku (Čerenšek, 2020).

Iako pandemija Koronavirusa ima brojne negativne strane kao što je socijalna distanca, odnosno nemogućnost druženja djece iz različitih skupina, nemogućnost ulaska roditelja u prostore vrtića, nošenje zaštitnih maski za lice i samim time prekrivanje lica što povlači sa sobom nedovoljno razumljive upute i informacije koje se prenose, informacije koje se odvijaju na daljinu putem online aplikacije te ograničenost u korištenju materijala, pandemija ima i pozitivne strane. Jedna od pozitivnih strana jest ta što se pratio prirodni interes djece, djeca su odgajateljima otkrivala nove aktivnosti i igre koje su odgajatelji dodatno istraživali i produbljavali dječji interes. Djeca su se više nego prije zbližila sa odgajateljem te su odgajatelji mogli shvatiti da krajnja svrha učenja nije znanje već življenje (Miljak i Vujičić, 2002). *„Djetinjstvo je proces koji se kontekstualizira uvijek u relaciji određenog prostora, vremena i kulture te varira s obzirom na različitost uvjeta i kulture u kojima se događa.“* (NKRPOO, 2014:3). Iz tog razloga ne postoji univerzalno dijete, niti postoji univerzalno djetinjstvo. Pandemija Koronavirusa naučila nas je da se iz dana u dan stvari mijenjaju i da je sve relativno. Ono što smo mogli shvatiti jest činjenica da se djeca veoma lako prilagođavaju i prihvaćaju promjene koje se događaju u kontekstu u kojem žive. Djeca su „*društveni akteri*“ sa svim svojim autonomnim pravima te stvaratelji i konstruktori znanja, kulture i vlastitog identiteta. Kako bi ovaj kritičan period prijelaza bio olakšan nužno je ulagati u učenje, kontinuirano stručno usavršavanje i istraživanje vlastite prakse što postaje glavni pokretač i glavna nit vodilja svih koji su uključeni u ovaj proces.

Ograničenja ovog istraživanja odnose se na utjecaj konteksta koje je u velikoj mjeri oblikovalo rezultate, radi se o ograničenju na samo jednu županiju, Istarsku. Isto tako u istraživanju su sudjelovale gotovo sve odgajateljice, dok je sudjelovanje muških odgajatelja sporadično, jednako tako većinom su sudjelovale majke, dok je očeva bilo malo. Mogućnost davanja socijalno poželjnih odgovora od strane roditelja i odgajatelja se isto tako ne može odbaciti.

S obzirom da sličnih radova koji proučavaju i bave se ovom tematikom prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću ima vrlo malo, doprinos ovog rada stoji u tome da je vrijeme adaptacije iznimno važno i ne bi ga se trebalo podcjenjivati jer ima važan segment u životu djece, roditelja i odgajatelja te ima dugoročne i snažne posljedice koje ostaje upečatljive kroz cijeli život. Dobrobit djece stavljena je na prvo mjesto, ali je tijekom pandemije Koronavirusa dovedena u pitanje i rizik te iz tog razloga ova tematika zahtjeva posebnu pozornost. Posebice je važno jer je jedno od prvih istraživanja koje se bavi prijelazom i prilagodbom u vrijeme pandemije Koronavirusa te predstavlja temelj za daljnja istraživanja ove tematike. Rezultati

ovog istraživanja itekako su relevantni za praksu te bi se u budućnosti mogao ispitati utjecaj pandemije kao i pitanje“ Što nas je pandemija naučila?“ i koje dobre strane organizacije prijelaza i prilagodbe možemo koristiti u budućim prijelaznim razdobljima.

Za sam kraj slijedi citat kao nit vodilja roditeljima i odgajateljima tijekom razdoblja prijelaza i prilagodbe u ovo neočekivano i nesigurno vrijeme pandemije: „*Kada se dogode zastrašujuće situacije, djeci je potrebno da imaju osjećaj sigurnosti pružen od strane njihovih roditelja, skrbnika, obitelji, voljenih. Potrebno je da roditelji pruže više razumijevanja i ljubavi svojoj djeci u ovim teškim vremenima.*” (Yen, 2020, prema Tatalović Vorkapić 2020:298).

8. LITERATURA

1. Ainsworth, M. D. S., Blehar, M., Waters, E. i Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale: Erlbaum.
2. Albright, M. I., i Weissberg, R. P. (2010). School-family partnerships to promote social and emotional learning. U S. L. Christenson, A. L. Reschly (Ur.). *Handbook of school-family partnerships for promoting student competence* (str. 246-265). New York: Routledge.
3. Babić, D., Babić, M. i Ćurlin, M. (2020). Kako se sačuvati od stresa za vrijeme pandemije koronom. *Zdravstveni glasnik*, 6(1). , 25-32.
4. Blekić, M., Miškić, B. i Kljaić Bukvić, B. (2020) COVID-19 i djeca. *Liječnički vjesnik*, 142(3-4), 64-74.
5. Bilić, A., Mokrović, D. (2021). Očuvanje radnih mjesta u vrijeme krize izazvane pandemijom COVID-A 19. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 58(2), 525-552.
6. Bohm, D. (2009). *O dijalogu*. Zagreb: Naklada Jesenski.
7. Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Volume 1: Attachment*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
8. Brajša-Žganec, A. i Kaliterna Lipovčan, Lj. (2006.). Kvalitetea življenja, životno zadovoljstvo i sreća osoba koje profesionalno pomažu drugima. *Društvena istraživanja*, 4-5(84-85), 713-728.
9. Bronfenbrenner, U. (1970). *Two worlds of childhood: U.S. and U.S.S.R*. New York: Russell Sage Foundation.
10. Bronfenbrenner, U. (1974). *Is early intervention effective? A report on longitudinal evaluations of preschool programs*, vol. 2. Washington, D.C.: Department of Health, Education and Welfare, Office of Child Development.
11. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
12. Bruner, J.S. (2000). *Kultura obrazovanja*. Zagreb: Educa.
13. Buljan Flander, G., Galić, R., Roje Đapić, M., Raguž, A. i Prijatelj, K. (2020). Zaštitni i rizični čimbenici u prilagodbi na pandemiju COVID-19 u Republici Hrvatskoj. *Socijalna psihijatrija*, 48(3), 285-300.
14. Čerenšek, A. (2020). Kako se nositi s pandemijom? U A. Bogdan i sur. (Ur.) *Koronavirus i mentalno zdravlje: Psihološki aspekti, savjeti i preporuke*. (str. 123-125). Zagreb: Hrvatska psihološka komora.

15. Dalton, L., Rapa, E. i Stein, A. (2020). Protecting the psychological health of children through effective communication about COVID-19. *The Lancet – Child and Adolescent Health*, 4(5), 346–347.
16. Došen-Dobud, A. (2004). *S djecom u jaslicama*. Zagreb: Alinea.
17. Einarsdottir, J., Jónsdóttir, A. H. (2019). Parent-preschool partnership: many levels of power. *Early Years*, 39(2), 175–189.
18. Griebel, W. i Niesel, R. (1997). From Family to Kindergarten: A common experience in a transition perspective. Rad prikazan na *7th European Conference on the Quality of Early Childhood Education*, „Children in a Changing Society“, European Early Childhood Education Research Association, 3-6 rujna/September, Munich, Germany.
19. Griebel, W. i Niesel, R. (2002). Co-constructing transition into kindergarten and school by children, parents and teachers. U: H. Fabian, A. Dunlop (Ur.), *Transitions in the early years: debating continuity and progression for children in early education* (str. 64–75), London: Routledge Falmer.
20. Hansen, K. A., Kaufmann, R. K., Burke Walsh, K. (2006). *Kurikulum za vrtiće*. 3. izdanje. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
21. Janković, J., Koren, Z. (2002). Ponašanje djece predškolske dobi u percepciji roditelja i odgajatelja. *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, 9(1), 5-16.
22. Jukić Lušić, I. i Karabatić, Z. (2003). Olakšavanje i praćenje prilagodbe. *Dijete, vrtić, obitelj*, 9(34), 3-9. (str. 3-9). Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
23. Jurčević Lozančić, A., Kudek Mirošević, J. (2021). Izazovi partnerstva u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u vrijeme pandemije Koronavirusa.. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 57(1), 128-144.
24. Jurčević-Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranom djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
25. Keenan, M. (2007). Ponovno u jaslicama. Kako nakon rada u jaslicama s predškolcima prijeći na rad sa dojenčadi i malom djecom. *Dijete, vrtić, obitelj*, 8(48), 8-12.
26. Keresteš, G. (2020). COVIDOVIH 13: Kako su roditelji? U A. Bogdan i sur. (Ur.) *Koronavirus i mentalno zdravlje: Psihološki aspekti, savjeti i preporuke*. (str. 435-440). Zagreb: Hrvatska psihološka komora.
27. Kostelić-Martić, A. (2020). Strah i anksioznost kod pandemije od koronavirusa i potresa: kako si možemo pomoći? U A. Bogdan i sur. (Ur.) *Koronavirus i mentalno zdravlje: Psihološki aspekti, savjeti i preporuke*. (str. 48-54). Zagreb: Hrvatska psihološka komora.
28. Krivičić, A. (2008). *Krećem u jaslice, krećem u vrtić*. Poreč: Sibra.

29. Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje roda*. Zagreb: Profil.
30. Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element d. o. o.
31. Manzo, L, K, C., Minello, A. (2020). Mothers, childcare duties, and remote working under COVID-19 lockdown in Italy: Cultivating communities of care. *Dialogues in Human Geography*, 10(2), 120-123.
32. Mašković, T. i sur. (2018). *Od jaslica do škole. Vodič za lakši proces prilagodbe na jaslice, vrtić i školu*. Sveta Nedjelja: Printera grupa.
33. Mihić, I. (2015). *Vrtić kao sigurna baza: adaptacija dece nakon jaslenog uzrasta*. Filozofski fakultet u Novom Sadu: Novi Sad.
34. Mihić, I., Divljan, S., Stojić, O. i Avramov, N. (2011). *Vrtić kao baza emocionalne sigurnosti – jačanje kapaciteta za socioemocionalni razvoj deteta*. Zemun: Publik praktikum.
35. Milotti Ašpan, S. (2011). *Dok nabrojim do tri... Hoću li se snaći?*. Poreč: Sibra.
36. Miljak, A. (1986). *Odgoj i njega djece u drugoj i trećoj godini života: priručnik za odgajatelje*. Zagreb: Školske novine.
37. Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*. Zagreb, Velika Gorica: Persona
38. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: SM Naklada d.o.o.
39. Miljak, A. (2015). *Razvojni kurikulum ranog odgoja*. Zagreb: Mali profesor.
40. Miljak, A., Vujičić, L. (ur.). (2002). *Vrtić u skladu s dječjom prirodom „Dječja kuća“*. Rovinj: DV Neven.
41. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH (2014).
42. Nenandić, S. (2002). *Odgoj djece u jaslicama. Priručnik za odgajatelje i stručne suradnike*. Potjeh: Imotski.
43. Oren, M. (2006). *Child temperament, gender, teacher-child relationship, and teacher-child interactions*. Florida State University Libraries.
44. Petrović-Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Mali profesor.
45. Petrović-Sočo, B. (2009). *Mijenjanje konteksta i odgojne prakse dječjih vrtića*. Zagreb: Mali profesor.
46. Pianta, R. C. i Cox, M. J. (1999). *The transition to kindergarten*. Baltimore: Paul H. Brookes.
47. Pianta, R. C. i Kraft-Sayre, M. (2003). *Successful kindergarten transition*. Baltimore: Paul Brookes Publishing Co.

48. Pianta, R. C., & Rimm-Kaufman, S. (2006). The Social Ecology of the Transition to School: Classrooms, Families, and Children. U In K. McCartney, & D. Phillips (UrEds.), *Blackwell handbook of early childhood development* (strpp. 490–507). Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9780470757703.ch24>
49. Polanec, E., Tatalović Vorkapić, S. (2021). Prilagodba djeteta u jaslicama: Studija slučaja. U A. Višnjić-Jetvić, M. Galinec, H. Biškup (Ur.), *Zajedno rastemo - Suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (str. 281-292). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić "Cvrčak" Čakovec.
50. Rathus, S.A. (2001). *Temelji psihologije*. Zagreb: Naklada Slap.
51. Rijavec, M., Miljaković, D., Brdar, I. (2008). *Pozitivna psihologija*. Zagreb: IEP d.o.o.
52. Rimm-Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21, 491–511.
53. Sameroff, A.J. (1995). General systems theories and developmental psychopathology. U In D. Cicchetti, & D. Cohen (UrEds.), *Developmental psychopathology: Theory and methods* (str 659-695). (pp. 659-695). New York: John Wiley & Sons.
54. Sangster Jokić, C. (2020). COVIDOVIIH 13: Kako se snalazite tijekom dana? U A. Bogdan i sur. (Ur.) *Koronavirus i mentalno zdravlje: Psihološki aspekti, savjeti i preporuke*. (str. 435-440). Zagreb: Hrvatska psihološka komora.
55. Santrock, J. W. (2008). *Life-Span Development*. New York: McGraw Hill.
56. Selak Bagarić, E., Katana, E. (2020). Smireno i bez panike, što i kako reći djeci o koronavirusu. U A. Bogdan i sur. (Ur.) *Koronavirus i mentalno zdravlje: Psihološki aspekti, savjeti i preporuke*. (str. 247-251). Zagreb: Hrvatska psihološka komora.
57. Slunjski, E. (2006). *Stvaranje predškolskog kurikulumu u vrtiću – organizaciji koja uči*. Zagreb: Mali profesor. Visoka učiteljska škola u Čakovcu.
58. Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil knjiga d.o.o. Zagreb
59. Stojić, O., Divljan, S. i Avramov, N. (2010). *Adaptacija dece jaslenog uzrasta u kontekstu teorije afektivne vezanosti: iskustva predškolskih ustanova Srema*. (str. 357-376). Beograd: Primenjena psihologija.
60. Stoll, L., Fink, D. (2000). *Mijenjamo naše škole: kako unaprijediti djelotvornost i kvalitetu škola*. Zagreb: Educa.
61. Stoll, L., i Fink, D. (2000). *Mijenjajmo naše škole: kako unaprijediti djelotvornost i kvalitetu škola*. Zagreb: Educa.

62. Tatalović Vorkapić, S. (2020). Kako pomoći sebi i djeci u razumijevanju onoga što nam se događa? U A. Bogdan i sur. (Ur.) *Koronavirus i mentalno zdravlje: Psihološki aspekti, savjeti i preporuke*. (str. 295-299). Zagreb: Hrvatska psihološka komora.
63. Tatalović Vorkapić, S. (2020). *Psihologija privrženosti i prilagodba u dječjem vrtiću – Psihologija dobrobiti djece vol. 1*. Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka.
64. Tatalović Vorkapić, S. (2021). *Kako bez suza u dječji vrtić i osnovnu školu?: Podrška socijalno-emocionalnoj dobrobiti djece tijekom prijelaza i prilagodbe - Psihologija dobrobiti djece vol. 2*. Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka.
65. Tatalović Vorkapić, S., Jelić Puhalo J. (2016). Povezanost osobina ličnosti, nade, optimizma i zadovoljstva životom odgojitelja predškolske djece. *Napredak*, 157(1-2), 205-220.
66. Tatalović Vorkapić, S., Polanec, E. (2019). Kojim igrama olakšati prijelaz i prilagodbu u dječjem vrtiću? – Podrška socio-emocionalnoj dobrobiti djece rane i predškolske dobi. U M. Kolar Billege (Ur.), *Zbornik radova sa stručno-znanstvenog skupa „zajedno rastemo – kompetencije djeteta za cjeloživotno učenje“* (str. 107-117). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i DV „Cvrčak“ Čakovec.
67. Urlić, I. (2020). Pandemija COVID-19 kao zrcalo: o odnosu između tradicionalnih vrijednosti i novih izazova. *Socijalna psihijatrija*, 48(4), 426-438.
68. Vasilj, I., Ljevak, I. (2020). Epidemiološke karakteristike COVID-a 19. *Zdravstveni glasnik*, 6(1), 9-18.
69. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
70. Veselinović, Z., Rendulić, D. (2005). Efekti strategije smanjivanja stresa kod djece i njihovih obitelji u procesu prilagodbe na vrtić. U D. Mikas (Ur.) *12. Dana predškolskog odgoja Splitsko-dalmatinske županije*. (str. 43-54) Trogir: Mirisi djetinjstva.
71. Visković, I., Višnjić Jetvić, A. (2019). *Je li važnije putovati ili stići!?! Prijelazi djece rane i predškolske dobi iz obitelji u odgojno-obrazovne institucije*. Zagreb: ALFA d. d.
72. Višnjić-Jetvić, A., Visković, I. (2021). Roditeljstvo u vrijeme pandemije covid-19: perspektiva roditelja djece rane i predškolske dobi. *Metodički ogledi*, 28(1), 11-38.
73. Vranić, A. (2020). Stres, bolest, optimizam: što možemo (probat) učiniti sami? U A. Bogdan i sur. (Ur.) *Koronavirus i mentalno zdravlje: Psihološki aspekti, savjeti i preporuke*. (str. 34-38). Zagreb: Hrvatska psihološka komora.
74. Vujičić, L. (2011.). *Novi pristup istraživanju kulture vrtića. Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Zbornik radova. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju.

75. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society. The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
76. Wu, Q., Xu, Y. (2020). Parenting stress and risk of child maltreatment during the COVID-19 pandemic: A family stress theory – informed perspective. *Developmental Child Welfare*. 2(3), 180–196.

9. PRILOZI

Prilog 1. Upute za sprječavanje i suzbijanje pandemija Koronavirusa u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020)².

9.1. Temeljne odrednice

Preporuča se ostanak kod kuće kada je kod to moguće te izbjegavanje vrtića osobama s kroničnim bolestima ili osobama koje su u doticaju s kroničnim bolesnicima. Nastoji se osigurati što manji broj osoba u vrtićima te fizičko udaljavanje od najmanje 2 metra. Rad ustanove neophodno je organizirati na način da se osigura u što većoj mjeri socijalno distanciranje (fizički razmak) kao i pojačana osobna higijena i higijena prostora. Roditeljski sastanci, radionice, zajednička druženja, dogovori i edukacije djelatnika odvijaju e-komunikacijom ili telefonom, a ulazak roditelja u ustanovu treba izbjeci kad je god moguće. U istom prostoru u isto vrijeme smiju boraviti isključivo djeca i odgajatelj iz iste odgojno-obrazovne grupe.

a) Organizacija rada s djecom

Odgojno-obrazovne skupine djece s manjim brojem uvijek iste djece (po mogućnosti do 9 djece u grupi i jedan odgajatelj što ukupno daje po mogućnosti 10 osoba – nakon formiranja skupine djece, 14 dana od početka primjene ovih uputa uključujući neradne dane, ne primaju se nova djeca u skupinu).

Za jednu grupu djece brine jedan odgajatelj odnosno dva (u slučaju popodnevnih smjena u dječjem vrtiću) bez „preklapanja“, izbjegava se fizički kontakt (bliski kontakt) djece iz jedne odgojno-obrazovne skupine s drugom djecom, roditeljima/starateljima druge djece i drugim djelatnicima ustanove.

² Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2020., 29. travnja). *Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te osnovnoškolske ustanove u kojima je osigurana mogućnost zbrinjavanja djece rane i predškolske dobi te učenika koji pohađaju razrednu nastavu.* Pribavljeno 20.05.2021. sa <https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute-vrtici-i-skole-29-4-2020-finalno.pdf>

Svaka odgojno-obrazovna skupina boravi u jednoj odgovarajućoj prostoriji, odgajatelj s djecom provodi što je više moguće vremena na otvorenom, krevetići za dnevni odmor djece, stolovi za jelo i školske klupe razmiču se tako da djeca leže odnosno sjede na udaljenosti od 2 metra i to svako dijete uvijek na istom mjestu.

b) Organizacija prostora

Prostorija što veće površine i visine, prozračna i osunčana (odgovarajući izvor dnevnog svjetla), prostorija je vratima odvojena od prostorija u kojima borave druge skupine, prostorija se može dobro provjetriti vanjskim zrakom, u neposrednoj blizini prostorije je toalet koji koristi isključivo ta odgojno-obrazovna grupa, u prostoriji je potrebno organizirati prehranu djece (obroci se mogu dostaviti u prostoriju te konzumirati u prostoriji), na način da osoba koja donosi hranu ostavi hranu na kolicima ili sl. ispred ulaza u skupinu te odgajatelj unosi hranu u prostoriju u kojoj borave djeca, hrana mora biti unaprijed podijeljena u porcije.

Prostorija ima direktan izlaz na veću terasu, balkon ili, ako je moguće, dvorište, izbjegava se svaki ulazak drugih osoba (primjerice zbog čišćenja, popravka ili donošenja hrane) u prostoriju tako dugo dok su djeca u prostoriji, prolazak kroz zajedničke prostorije treba izbjegavati i skratiti na minimum, a ako je navedeno neophodno, prolaz kroz zajedničke prostorije se organizira na način da u isto vrijeme prolaze djeca i odgajatelj iz jedne odgojno-obrazovne skupine dok druge osobe ne prolaze u isto vrijeme, uz poticanje djece da kod takvih prolaza ne dotiču površine ili predmete.

c) Organizacija rada ustanove

Ako je moguće organizirati **rad u turnusima** na način da zaposlenici rade u sedmodnevnim ili četrnaestodnevnim smjenama i to za administrativno i tehničko osoblje, kao i za odgajatelje i nastavnike kada po dvoje skrbe za istu skupinu djece (u školi se navedeno može razmotriti primjerice kada je organiziran produženi boravak). Izvan ustanove djelatnici se pridržavaju što je više moguće pravila kojima se smanjuje njihova mogućnost zaraze (izbjegavanje trgovina, drugih mjesta gdje se okupljaju osobe, javnog prijevoza, dosljedno provođenje socijalne distance i higijene i sl.). Iznimno primjerice u ustanovama s više djece s većim teškoćama u razvoju može se pokušati organizirati da tijekom smjene zaposlenici borave u organiziranom izoliranom smještaju tzv. radnoj izolaciji u krugu ustanove ili u nekom drugom obliku smještaja.

Ograničen je broj djelatnika. U ustanovi nije dozvoljen ulazak zaposlenicima koji nisu raspoređeni na posao. U ustanovi treba biti najmanji mogući broj djelatnika u isto vrijeme, ali opet dovoljan broj da je moguće organizirati skrb za djecu u malim skupinama (do ukupno po mogućnosti 10 djece i odraslih po skupini, a po mogućnosti što manji broj djece).

Ulazak i dostava u vrtić. Ulazna vrata otvaraju se na poziv telefonom ili zvonom tijekom radnog vremena i dežurstva. Vikendom/blagdanom/radnim danom poslijepodne vrata otvara dežurni djelatnik. Dostavu za potrebe ustanove preuzimaju nadležni radnici ustanove na vanjskim vratima, a ulaz je dozvoljen iznimno serviserima i ostalim službama za čijim uslugama postoji neodgodiva potreba (što uključuje dosljednu provedbu protuepidemijskih mjera poput monitoring vode za ljudsku potrošnju, zdravstvena ispravnost hrane i sl.) uz obveznu mjeru dezinfekcije ruku i po potrebi nošenja zaštitne maske i zamjenske obuće.

Spremačice i čišćenje. Spremačica iz jutarnje smjene prva ulazi. Zadnja osoba koja izlazi iz vrtića je spremačica iz poslijepodneve smjene koja dezinficira sve korištene površine. Preporuka je odnijeti svu radnu odjeću na pranje u praonicu ustanove. Posteljina i tekstil se pere na temperaturi 60-90° C dva puta na tjedan.

Dezinficijensi. Na ulazu u vrtić i školu te u školi na još nekoliko lako dostupnih mjesta, neophodno je postaviti dozatore s dezinficijensom za dezinfekciju ruku djece školske dobi i odraslih s uputom za korištenje (djeca predškolske dobi ne dezinficiraju ruke već se pojačano provodi pranje ruku sapunom i vodom).

Higijena ruku. Sredstvo za dezinfekciju potrebno je u količini od 1 do 2 ml nanijeti na suhe i čiste dlanove (obično jedan potisak, ili prema prema uputama proizvođača). Dlanove i područje između prstiju potrebno je protrljati dok se ne osuše, a sredstvo nije potrebno isprati. Potrebno je voditi brigu o dostatnoj upotrebi dezinficijensa za ruke te se obavezno javiti nadređenom u slučaju da je u dozatoru preostala manja količina sredstva za dezinfekciju kako bi se osigurao novi.

Prozračivanje prostora. Prostorije je obvezno prozračivati najmanje dva puta dnevno u trajanju od minimalno pola sata prije dolaska i nakon odlaska djece, ili ako to vremenske prilike dopuštaju ostaviti otvoren prozor.

Čišćenje prostora. Dodirne točke kao što su ručke na vratima, ručke na prozorima, radne površine, tipkovnice, konzole, slavine u toaletima i kuhinjama, tipke vodokotlića, daljinske upravljače, prekidače za struju, zvona na vratima, ploče dizala te druge dodirne

površine koje koristi veći broj osoba neophodno je dezinficirati na početku i na kraju svake smjene a najmanje 2 puta dnevno. Izbjegavajte koristiti klimatizacijske i ventilacijske uređaje. Čišćenje se provodi u vrijeme kada su djeca na dvorištu ili nakon odlaska djece.

Dezinfekcija mobitela. Svi zaposleni obavezno moraju odmah po ulasku dezinficirati vlastite mobitele.

Posebna Radna obuća. Na samom ulazu u prostor smještaja treba osigurati zaseban prostor za oblačenje radne obuće svim zaposlenicima. Svima ostalima koji ulaze u prostor ustanove treba osigurati korištenje zamjenske obuće ili dezinfekciju potplata.

Maske za lice. Zaštitne maske odgajatelji mogu koristiti opcionalno (ali nisu obavezne) kod skrbi za dojenčadi odnosno malu djecu kod koje je potrebna pojačana njega koja zahtjeva bliski kontakt te kod koje su učestale različite zarazne bolesti s povišenom temperaturom, kako bi se smanjila učestalost takvih zaraza i posljedično panika zbog možebitne sumnje na COVID-19.

Rukavice. Nošenje rukavica nije preporučljivo, prednost se daje učestalom pranju i dezinficiranju ruku (upute za pravilno korištenje maski nalaze se na stranicama HZJZ-a i SZO-a)

d) Ulazak i izlazak iz vrtića

Ograničen je ulazak u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Zabranjeni su posjeti vrtićima te kazališne predstave, izvan vrtićke aktivnosti i sl. Neophodno je osigurati protok/dolazak što manjeg broj osoba, kako na ulazu u vrtić tako i u unutarnjim prostorima ustanove.

Primopredaja djece. Roditelji/skrbnici dovode i odvođe djecu u predmetne ustanove na način da, ako je ikako moguće, ne ulaze u ustanovu osim u krajnjoj nuždi, već dolaze do ulaza pri čemu zadržavaju distancu od najmanje 2 metra u odnosu na druge roditelje/skrbnike i djecu. Dijete odgajatelj preuzima ili prepušta roditelju/skrbniku ispred ulaza u ustanovu, primjereno dobi djeteta. Za vrijeme primopredaje, drugu djecu čuvaju druge odrasle osobe koje su na radnom mjestu. Djeca se ne ostavljaju bez nadzora.

Postupanje djece po ulasku u vrtić. Dijete ulazi tako da odlazi do garderobe, obuva papuče, skida jaknu, te pere ruke sapunom i vodom prije ulaska u skupinu. Djeca ne nose zaštitne maske. Roditelji/skrbnici imaju obavezu izmjeriti tjelesnu temperaturu djetetu svaki dan prije dolaska u ustanovu, te u slučaju povišene tjelesne temperature ne smiju dovoditi dijete

u ustanovu već se javljaju telefonom ravnatelju ustanove i izabranom pedijatru/liječniku obiteljske medicine radi odluke o testiranju i liječenju djeteta. Ako djeca razviju simptome COVID infekcije tijekom boravka u ustanovi, odgajatelji/učitelji odmah obavještavaju roditelje, koji u najkraćem roku moraju doći po dijete. Djecu treba poticati da redovito i pravilno peru ruke prije ulaska u svoju skupinu/učionicu, prije i nakon pripreme hrane, prije jela, nakon korištenja toaleta, nakon dolaska izvana, nakon čišćenja nosa, uvijek kada ruke izgledaju prljavo. Za pranje ruku treba koristiti tekuću vodu i sapun. Djecu treba poticati da ne dodiruju usta, nos, oči i lice kao i da ne stavljaju ruke i predmete u usta, primjereno razvojnoj dobi.